

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**HOMOPARENTALITA A SPOLEČNOST,
HOMOPARENTALITA A PRÁVNÍ ŘÁD ČESKÉ
REPUBLIKY**

Autor práce: Marta Henzlová
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: Kombinovaná
Vedoucí práce: Mgr. František Šnitr
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Marta Henzlová

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Místo studia: České Budějovice

Název bakalářské práce: Homoparentalita a společnost, homoparentalita a právní řád České republiky

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Homoparentality and Society, homoparentality and Legal Rules of the Czech Republic

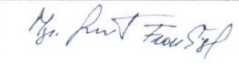
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

Vedoucí bakalářské práce (jméno a příjmení, titul): Mgr. František Šnitr

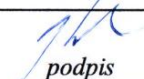

Datum zadání bakalářské práce (měsíc, rok): březen 2020

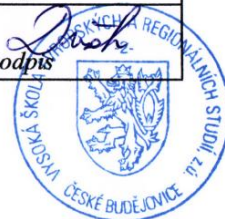
Cíl bakalářské práce:

Cílem je analyzovat vnímání problematiky homoparentality českou laickou veřejností a zhodnotit současné postavení homoparentální rodiny v právním řádu České republiky.

Student: Marta Henzlová	14.3.2020	 podpis
Vedoucí práce: Mgr. František Šnitr	16.3.2020	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	24.8.2020 datum	 podpis
Prorektorka pro studium a vnitřní záležitosti: RNDr. Růžena Ferebauerová	27.8.2020 datum	 podpis
Pověřený rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	27.8.2020 datum	 podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucího a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Františkovi Šnitrovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

HENZLOVÁ, M. *Homoparentalita a společnost, homoparentalita a právní řád České republiky: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2021. 52 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. František Šnitr.

Klíčová slova: homoparentalita, homosexualita, heterosexuality, výchova dětí.

Bakalářská práce řeší postavení homoparentální rodiny ve společnosti a v právním řádu České republiky. První část pojednává o tradičním modelu rodiny, rodině heterosexuální, a o netradičním rodinném uspořádání, rodině homoparentální. Druhá část, která je částí praktickou, analyzuje postoj společnosti k homoparentální rodině prostřednictvím zpracovaného dotazníku a také nabízí rozhovor s lesbickým párem, který vychovává dceru. Poslední část shrnuje pozici homoparentální rodiny z hlediska českého práva. Odkrývá oblasti, ve kterých jsou tyto rodiny diskriminovány a nabízí návrhy ke změnám, které by život homoparentálních rodin v České republice usnadnily a zlegalizovaly.

ABSTRACT

HENZLOVÁ, M. *Homoparentality and society, Homoparentality and Legal Rules of the Czech Republic: Bachelor Thesis*. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2021. 52 p. Supervisor: Mgr. František Šnitr.

Key words: homoparentality, homosexuality, heterosexuality, raising children.

This bachelor thesis deals with the position of the homoparental family in the society and in Legal rules of the Czech Republic. First part is about the traditional model of the family, the heterosexual family and about nontraditional family arrangement, the homoparental family. Second part, which is the practical part, analyses the attitude of the society to homoparental family by created questionnaire and also offers the interview with lesbian couple which raises a daughter. Last part summaries position of the homoparental family from the point of view of Czech law. The chapter reveals areas in which are the homoparental families discriminated and offers proposals for changes, which would make the life of homoparental families in the Czech Republic easier and their status legal.

Obsah

Úvod.....	8
1 Cíl a metodika bakalářské práce	9
2 Homoparentální rodina versus rodina heterosexuální.....	10
3 Analýza postoje české společnosti k homoparentálním rodinám	18
4 Právo a homoparentální rodina v České republice.....	35
Závěr	47
Seznam použitých zdrojů	48
Přílohy.....	53

Úvod

Rodina představuje jeden ze základních stavebních kamenů společnosti. V rodinném prostředí se formuje a vytváří osobnost člověka. Získáváme zde důležité dovednosti, znalosti, zvyklosti a návyky. Každého z nás rodina určitým způsobem ovlivnila a většina lidí staví rodinu na žebříčku hodnot na první místo. Pojmy jako rodinný krb, teplo domova, rodinné pouto symbolizují přívětivost, pochopení, zázemí a bezpečí, kterých se nám v rodině dostává. Rodina je také často považována za základ státu a vyznačuje se vzorcem muž a žena, kteří tvoří manželský pár a mají děti.

Moderní doba a pokrok, ale mění i tradiční pojetí rodiny. Zatímco před třiceti lety bylo nemyslitelné, aby pár vychovával děti bez uzavření sňatku, dnes je soužití neoddaných párů zcela běžné. Běžné jsou i rodiny, kde děti vychovává pouze jeden z rodičů, nebo jsou děti v péči pěstounů. Společnost si na taková rodinná uspořádání zvykla a přijímá je. Zdánlivě novým rodinným uspořádáním jsou homoparentální rodiny. Homoparentální rodiny jsou takové rodiny, ve kterých jsou rodiče stejného pohlaví.

Právě výchova dětí v homoparentálních rodinách, kde děti vychovává pár gayů nebo leseb, je tématem této bakalářské práce, která je zaměřena na vyjasnění jejich pozice v současné společnosti a v právním řádu České republiky. Dále se tato práce také zabývá fungováním, plánováním stejnopohlavních rodin a jejich "coming outem" vůči svému okolí.

Téma rodičovství gayů a lesbických žen ve společnosti stále vyvolává kontroverzi a zůstává nedořešené, i když v České republice již delší dobu nabývá na aktuálnosti a je jen otázkou času, kdy se této nové formě rodin bude muset věnovat větší pozornost odborníků i zákonodárců.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem této bakalářské práce je analyzovat vnímání problematiky homoparentality českou laickou veřejností a zhodnotit současné postavení homoparentální rodiny v právním řádu České republiky.

Bakalářská práce má čtyři kapitoly. První kapitola popisuje její cíl a metodiku. Druhá kapitola nabízí pohled na tradiční model rodiny, tedy na rodinu heterosexuální a odkrývá problematiku rodiny homoparentální. Dále pak ukazuje uspořádání obou druhů rodin, jejich zázemí a fungování. V třetí kapitole je rozebrán kvantitativní výzkum provedený dotazníkovým šetřením, který ukazuje postoj anonymních respondentů k rodinám, ve kterých jsou rodiče stejného pohlaví. Výsledky dotazníkového šetření budou prezentovány pomocí grafů a tabulek. Dotazníkové šetření je doplněno kvalitativním výzkumem, v podobě rozhovoru s lesbickým párem, který vychovává dceru. Tento rozhovor nabízí pohled na danou problematiku z druhé strany, tedy pohledem členů homoparentální rodiny. Stejná kapitola nabízí i komparaci s již realizovanými výzkumy. Poslední, čtvrtá kapitola se zabývá postavením homoparentální rodiny v právním řádu České republiky.

Práce využívá odbornou literaturu, odbornou literaturu s odkazy na zákony a vybrané internetové zdroje.

2 Homoparentální rodina versus rodina heterosexuální

Rodina je seskupení jedinců, kteří se vzájemně intelektuálně, citově, fyzicky a duševně ovlivňují. Seskupení jedinců, kteří se sami proměňují a vyvíjí a tím rodina nabývá své variability a rozmanitosti.¹

2.1 Tradiční rodina na ústupu

Rodina je tradičním prostředím utváření a reprodukce sociálních vztahů. Jako zprostředkující článek mezi společenskými a individuálními zájmy je nezastupitelnou, i když proměnlivou institucí, plnící ve společnosti významné funkce. Všechny historické pokusy nahradit rodinu něčím jiným ztroskotaly. Postupný přechod mnoha jejích funkcí však způsobil, že stále výrazněji vystupuje do popředí skutečnost, že rodina je také sociální skupinou, která formuje osobnost člověka a jeho sociální charakter, a zároveň skupinou, která hraje úlohu jeho ochránce před tlakou společnosti. Rodina je produktem společnosti, adaptuje se na společenské změny, ale současně spoluvytváří, stimuluje, komplikuje, či brzdí její rozvoj. Všechny zásadní problémy současné rodiny se promítají do celospolečenských souvislostí, a zároveň celospolečenské problémy se přímo či nepřímo dotýkají rodiny.²

Rodinu lze z hlediska jejího fungování pojmout jako strukturovaný celek, systém, jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. Proces utváření takového celku je dynamický a probíhá v určitém prostoru, kterým může být byt nebo dům, kde rodina žije. Tento prostor je od okolního světa oddělen zřetelnou, nicméně prostupnou hranicí. Pokud se z daného prostoru má stát prostor pro sdílení života, tedy domovem, je zapotřebí udržovat a vytvářet specifické psychologické prostředí, ve kterém převažuje kladné emoční ladění, vzájemná blízkost, akceptace a podpora. Základní psychická potřeba, jako je pocit bezpečí a jistoty vychází z toho, že rodiče ochraňují a zabezpečují děti, zvládají krize i problémy a podporují se mezi sebou.³

¹ SCHAEFFEROVÁ, E. *Co je rodina?* Praha: Návrat domů, 1995, s. 9.

² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 8.

³ PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2000, s. 73-74.

Základní funkcí rodiny je nepochybně reprodukce lidského rodu, což nezahrnuje pouhé početí a porod, nýbrž celou řadu úkolů a činností, které shrnujeme pod pojmy reprodukce a produkce života.⁴ Rodina se zakládá z lidského páru až narozením dítěte. Rodičovství ustavuje rodinu. Domácnost mohou tvořit lidé žijící v páru opačného i stejného pohlaví nebo skupina osob pokrevně spjatých i bez příbuzenského vztahu, ale pro rodinu je svazek krve definující vlastností. Zatímco rodičovství bylo v tradiční společnosti tou nejpřirozenější věcí na světě, v soudobé společnosti už není takovou samozřejmostí. Mateřství se pro většinu žen změnilo z nevyhnutelného údělu na akt vědomé volby, v rodině už není přesně vymezena ženská a mužská role, postavení rodičů je zatlačováno do pozadí mocným vlivem vrstevnických skupin a hromadných sdělovacích prostředků.⁵ Rozhodnutí mít rodinu je relativně snadné. Přestože jde o rozhodnutí soukromé, předpokládá se, že budou dodržována etická a morální pravidla, která rozeznávají pouze heterosexuální a monogamní manželství.⁶

Moderní představa rodiny je párová monogamická rodina, tedy domácnost, tvořená párem muže a ženy a jejich dětmi.⁷ Jak však již bylo zmíněno v úvodu, tento model rodiny v současné době už neplatí.

Profesorka Susan Golombok, ředitelka Centra pro výzkum rodiny při univerzitě v Cambridge, upozorňuje, že tradiční nukleární rodina sezdaného heterosexuálního páru vychovávajícího biologicky příbuzné děti se stává menšinou. Vedle toho narůstá počet dětí vychovávaných rodiči, kteří nežijí ve formálním svazku, sólo rodiči, nevlastními rodiči či stejnopohlavními páry. Narůstá také počet dětí, které nemají s jedním, nebo dokonce s oběma rodiči biologickou vazbu, protože byly počaty z dárcovských spermií či vajíček.⁸

Koncept normální rodiny se nevytratil, přidružily se však k němu další modely rodinného uspořádání, které ovšem už nenesou stigma anomálie či deviace, stejně tak jako normální rodina přestává být dominantním normativním ideálem. Tedy zatímco v první polovině minulého století byl

⁴ PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2000, s. 74.

⁵ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 17.

⁶ LEHR, V. *Queer family values: debunking the myth of the nuclear family*. Philadelphia: Temple University Press, 1999, s. 133.

⁷ MOŽNÝ, I. *Kapitoly za sociologie rodiny*. Brno: Rektorát UJEP Brno, 1987, s. 6.

⁸ GOLOMBOK, S. Modern Families: Parents and Children in New Family Forms. In KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. s. 13.

populární a popularizovaný obraz rodiny prototypem radosti a štěstí, vedle kterého se ostatní formy jeví jako neuspokojivé napodobeniny, strukturní a modelové změny druhé modernity přeznačují alternativy jako normální a akceptovatelné.⁹ Je třeba zdůraznit, že alternativní formy rodin, které jsou společností a zákony akceptovány, mají pouze heterosexuální charakter.

2.2 Homoparentální rodina

Heterosexuální rodina je objektem sociologického a psychologického zkoumání už od počátku šedesátých let 19. století.¹⁰ Zatímco výzkumná historie homoparentální rodiny je relativně krátká. První odborná psychologická a sociologická zkoumání se objevují od 70. let minulého století a to zejména v angloamerickém prostředí. Výzkum srovnávající homosexuální a heterosexuální populaci lze přitom datovat už do 50. let, kdy v roce 1957 vznikla pilotní studie Evelyn Hooker, která vedla později k tomu, že byla homosexualita vyřazena ze seznamu mentálních poruch. V průběhu 70. let také začíná systematický výzkum dětí vychovávaných homosexuálními páry. Dané výzkumy byly prováděny z potřeby rozhodnout o svěřeni dítěte do péče po rozvodu, kde se jeden z partnerů později identifikoval jako gay nebo lesba.¹¹

2.3. Stereotypní vnímání homoparentálních rodin

Stereotypně jsou gayové a lesbické ženy často prezentovány jako bytosti navýsost sexuální a málo sociální. Homosexualita je primárně spojována se sexem, sexualitou a s promiskuitou. Tudiž je homosexualita vnímána jako proti - rodinná.¹² V obecném povědomí nejsou gayové a lesby považováni za „vhodné“ adepty rodičovství. Panují zakořeněné a rozšířené představy a s nimi spojené obavy o možných negativních dopadech rodičovské homosexuality na vývoj dětí, zejména v oblasti psychosexuálního vývoje. Absence osobní zkušenosti s homoparentálními rodinami se může velmi snadno stát živnou

⁹ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha / Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 25.

¹⁰ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 24.

¹¹ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 31.

¹² NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 51.

půdou pro další reprodukci přežívajících předsudků a mýtů v oblasti homosexuality jako takové.¹³

Někteří odpůrci považují nárokování instituce rodiny ze strany gayů a lesbických žen za nelegitimní s odvoláním na přirozený řád a hodnoty, kdy rodinu může tvořit pouze muž a žena.¹⁴

Homoparentální rodiny ve svém každodenním jednání balancují mezi stigmatizujícím stereotypem lesby a gaye, ze kterého se snaží vymanit, a obrazem autonomní rodiny, která není jen napodobeninou tzv. většinového modelu, ale plně ob stojí jako rodina dobrá. Dobrá nejen v poskytování milujícího rodinného zázemí svým dětem, ale též jako rodina čitelná, srozumitelná a nezpochybnitelná.¹⁵

2.4 Lesbické mateřství

Zatímco mateřství jako by bylo přirozeností ženy heterosexuální, v případě lesbické ženy si žádá vysvětlení. Zatímco heterosexuální žena má děti *proto*, že je žena, žena lesbická je má *přesto*, že je lesba. Vyjdeme-li z předpokladů, že mateřství je spojeno se ženstvím, a naopak lesbičtví je často vnímáno jako neženské, docházíme v případě lesbického mateřství ke zjevnému rozporu.¹⁶ Rodina je dominantně vnímána jako heterosexuálně kódovaná instituce, v níž žena rodí děti, a je tak jasně určitelná jako matka dítěte, zatímco biologické otcovství je identifikovatelné méně jednoznačně. Proto s větší ochotou přijmeme jako otce muže, který není biologickým otcem, než ženu, která není biologickou matkou, jako matku. V případě mateřství je totiž apel na jednotnost biologické a sociální funkce mateřství daleko výraznější. To staví partnerky biologických matek, tzv. sociální matky, do obtížné situace.¹⁷ Sociální matka má nejistou pozici nejen při jednání s institucemi, ale také ve vztahu k prarodičům a dalším příbuzným dítěte, které spolu se svou partnerkou vychovává. Sociální matka není na rozdíl od biologického mateřství či otcovství

¹³ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 11.

¹⁴ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 51.

¹⁵ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 110.

¹⁶ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 63 - 64.

¹⁷ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 77.

všeobecně uznávanou kategorií, ke které by se vztahovala konkrétní a definovaná očekávání.¹⁸ Nezapadá do rodičovské a příbuzenské šablony a její pozice je obtížná.

2.5 Rodičovství gayů

O něco větší rozpor však nastává v případě rodičovství gayů, které je vnímáno ještě negativněji než to lesbické, především kvůli problémovému přijetí homosexuální orientace mužů naší společností. Zde se opět zrcadlí primární spojování homosexuality s perversností a promiskuitou.

Rodičovství mužů bylo a dosud do značné míry také je společensky neviditelným jevem. Muži jsou neustále vystavováni názorům a tlakům ze svého okolí, že gay rodičovství je něco zapovězeného, zvrhlého či směšného. Mnoho gayů si myslí, že když jsou homosexuálové tak jsou předurčení k tomu, aby neměli děti. Existují představy o morální problematičnosti gay rodičovství a genderových stereotypů a o přirozenosti rodičovství ženského. Ze strany gayů také převažují obavy z toho, že by dětství případných dětí bylo narušeno odmítáním a diskriminací ze strany společnosti.¹⁹

Při posuzování homoparentálních rodin je nutné se oprostit od negativního vnímání homosexuální orientace rodičů a soustředit se na blaho a prospívání dětí v těchto rodinách. Snažit se pochopit, že i dvě ženy nebo dva muži mohou nabídnout dítěti idylický a láskyplný domov. Právě nepochopení proč by lesby nebo gayové měli mít děti nebo měli chtít mít děti je jedním z problémů se kterým se gay/lesbická komunita setkává.

2.6 Plánování homoparentální rodiny

Plánování rodiny je pro heterosexuální páry skutečností, která je jejich okolím radostně, vstřícně a až automaticky přijímána. Pro stejnopohlavní páry se jedná o rozhodnutí, před kterým musí zvažovat možnosti početí a jeho detailní plánování, ale také promyslet spoustu dalších důležitých faktorů. U lesbického páru se zvažuje, která z žen z lesbického bude biologickou matkou, jak bude volen otec, zda se bude podílet na výchově a do jaké míry, či zda se bude jednat

¹⁸ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s.78.

¹⁹ SOKOLOVÁ, V. Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství. In KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 17.

pouze o dárce spermatu ať již anonymního, nebo známého, zda bude k početí využita klinika, anebo zda dojde k domácí inseminaci apod. V případě mužských párů dochází ke zvažování rodičovství skrze náhradní rodinnou péči, využití surogátního, náhradního, mateřství či nějaké podoby tzv. sdíleného rodičovství, což je domluva lesbického páru a páru gayů, kdy jedna z žen bude matka a jeden z gayů dárce spermatu, přičemž se všichni budou podílet na výchově dítěte. Stejnopohlavní páry musí také řešit, jak si budou říkat jako rodiče, jak budou oslovováni členové širší rodiny kdy a jak dítěti vysvětlí jejich netradiční rodinné uspořádání, jak dítě připraví na reakci okolí, jak budou svou rodinu prezentovat navenek. Takové záležitosti heterosexuální páry řešit nemusí.²⁰

Jedna z častých výtek homoparentálním rodinám bývá, že tento model nemůže dítěti zabezpečit optimální mužsko/ženské rozdělení rolí v rodině. Obecně lze tvrdit, že stejnopohlavním párům velmi záleží na tom, aby jako rodina nepůsobily uzavřeně a izolovaně a zdůrazňovaly důležitost kontaktu jak s generací prarodičů, tak s jinými dospělými příbuznými a přáteli.²¹

Homoparentální rodiny se snaží se obstát jako dobrá rodina a musí stále někomu dokazovat, že opravdu dobrou rodinou jsou.

2.7 Coming out homoparentálních rodin

Původní význam výrazu coming out je „coming out of the closet“, což znamená vyjít ze skříně.²² Ve skříně se schovávají děti, když mají strach nebo obavy a v přeneseném významu, se ve skříně mohou schovávat i homosexuálové, než prostřednictvím coming outu veřejně odhalí svou vlastní sexuální orientaci.

Není nikdo osamělejší než dospívající jedinec s homosexuální orientací. V případě rasové menšiny mají děti aspoň své rodiny. V případě homosexuála, to jsou právě často vlastní rodiny, které se odcizí a své dítě zavrhnou.²³

Veřejné přihlášení k homosexualitě je náročným počinem a to platí i v případě homoparentálních rodin. Coming out probíhá nejen ve vztahu k širší veřejnosti, ale také ve vztahu k původní rodině. Informování rodiny

²⁰ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. s. 18.

²¹ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 102 - 103.

²² SLOBODA, Z. *Metodická příručka: Rozmanitost proti šikaně*. [online]. Praha a Olomouc: Poradna pro občanství, občanská práva a lidská práva, 2010 [cit. 2020-09-12]. Dostupné z WWW: <https://www.nakluky.cz/magazin/item/4907-co-by-ste-meli-vedet-coming-out/>

²³ LEHR, V. *Queer family values: debunking the myth of the nuclear family*. Philadelphia: Temple University Press, 1999, s. 7.

o plánovaném nebo již probíhajícím rodičovství se liší v závislosti na přijetí či nepřijetí sexuální orientace člověka v původní rodině. Pokud rodiče a další příbuzní tolerují a přijímají odlišnou sexuální orientaci svého dítěte a příbuzného, dá se očekávat, že vnoučata budou vítána.²⁴

Významnou roli při zvažování toho, komu a v jaké míře dát informace o rodinném uspořádání, hraje strach z toho, aby tato informace v konečném výsledku neměla negativní dopad na děti. Rozhodování o tom zda, kdy a jak učinit coming out je složité a v mnoha případech k němu dochází již před samotným početím. Rodiče se musí vyrovnávat se strachem a obavami z šikany, posměchu, nevraživosti nebo dokonce útoků. Přesto, že není prokázána častější viktimizace dětí z homoparentálních rodin, musí se rodiče i děti vyrovnávat se stigmatizací, ať už zažívanou nebo pocíťovanou. Právě vysoká míra pocíťované stigmatizace vede homoparentální rodiny k ostražitosti a volbě strategií k jejímu předcházení a odvracení.²⁵

Coming out homoparentální rodiny má nejen individuální rozměr, ale také rozměr společenský. Veřejné odhalení rodinného uspořádání může napomoci ke společenské změně. Může ovšem také dostat homoparentální rodiny pod tlak vnímání o tom, že dle jejich jednání bude posuzována celá skupina.²⁶

2.8 Jiné rodiny

Jinakost homoparentálních rodin vyplývá spíše než ze sexuální orientace určené identity ze společenské dominance heterosexuality, která činí jiné formy partnerství deviantními či nedostatečnými. Pro ideologické obhájce tradiční rodiny a nařikače nad mizením její role v pozdně moderní společnosti by homoparentální rodiny a jejich případné formální posvěcení státem mohly být důvodem k radosti. Gayové a lesby toužící po dětech rodinu neohrožují, ale naopak posilují její status. Jejím legislativním umožněním by se počet

²⁴ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. s. 24.

²⁵ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. s. 26.

²⁶ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. s. 26.

monogamně žijících osob, které děti pečlivě plánují a vychovávají (tedy rodin), významně zvýšil.²⁷

Homoparentální rodiny jsou jiné než rodiny heterosexuální, ale v konečném důsledku se paradoxně tyto dvě instituce moc neliší. Pro oba typy rodin je důležité vytvořit láskyplný domov pro své děti a mít zdravou, harmonickou rodinu.

²⁷ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 108-109.

3 Analýza postoje české společnosti k homoparentálním rodinám

Průzkum postoje české společnosti k problematice rodičovství stejnopohlavních párů byl prováděn formou dotazníkového šetření a byl doplněn kvalitativním výzkumem v podobě rozhovoru s lesbickým párem.

3.1 Dotazníkové šetření

Dotazník byl vytvořen na internetovém serveru Survio.²⁸ Tento dotazník byl aktivován pro sběr odpovědí v období od 15. 7. 2020 do 18. 8. 2020. Celkem bylo nashromážděno 240 odpovědí, z toho 45 odpovědí bylo na vytištěných dotaznících, které byly dodatečně doplněny do elektronické verze, aby byla zajištěna komplexnost výsledků. Celková úspěšnost vyplnění dotazníku byla 72,5%, při čemž celkový počet návštěv byl 331, dotazník, ale vyplnilo pouze 240 respondentů.

Pro vytvoření dotazníku a sběr odpovědí bylo záměrně vybráno letní období roku 2020 s vizí, že oslovení respondenti budou mít více času na vyplnění. Hlavním důvodem však bylo zklidnění situace ohledně koronavirové pandemie, se kterou se Česká republika potýkala od března 2020 a obavy z toho, že by dotazník aktivovaný na podzim měl minimální odezvu s ohledem na nejistý vývoj pandemie.

Dotazník byl anonymní, obsahoval deset otázek, ze kterých bylo 8 povinných. U otázek číslo 1 až 6, kde musel respondent vyslovit svůj názor, byly záměrně umožněny pouze odpovědi ANO a NE. Je zde absence odpovědi NEVÍM. Respondent byl tak nucen zaujmout k dané otázce jasný postoj, rozhodnout se či souhlasí nebo nesouhlasí, neměl možnost žádné nejisté odpovědi. Záměr dotazníku byl zjistit jasný názor určitého vzorku společnosti a tento názor reflektovat s věkem respondentů.

Výsledky tohoto dotazníkového šetření jsou relevantní pro daný vzorek, tedy 240 respondentů, kteří daný dotazník vyplnili.

²⁸ HENZLOVÁ, M. *Homoparentalita: Dotazník*. Survio: 2020, [cit. 2020-08-20]. Dostupné na WWW: <https://www.survio.com/survey/d/L5S6L7Y5P0C6S1G7T>

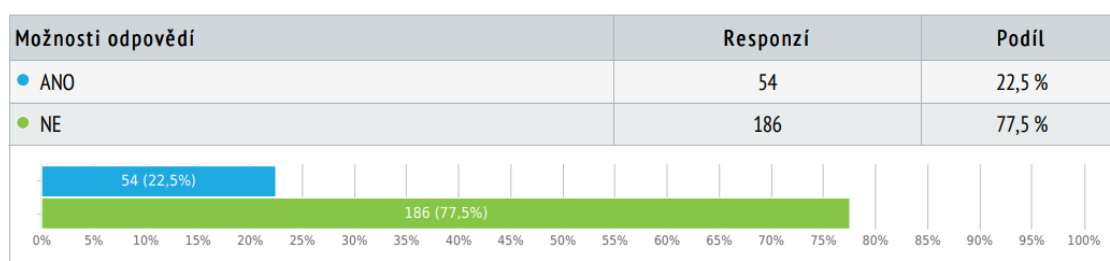
3.2 Rozbor výsledků dotazníkového šetření dle jednotlivých otázek

1) *Věděl (a) jste před tímto dotazníkem, co je homoparentalita?*

Vysvětlení pojmu homoparentalita bylo předmětem doprovodného dopisu, který byl přiložen k odkazu na dotazník, který je přílohou I. Samotný doprovodný dopis je příloha II. této bakalářské práce.

Účel této otázky bylo zjistit, kolik z respondentů se s tímto termínem už setkalo, předtím než byli osloveni přispět do tohoto výzkumu. Výsledky ukázaly, že pro většinu to byl pojem zcela neznámý. 77,5% z respondentů nevědělo co pojem homoparentalita znamená.

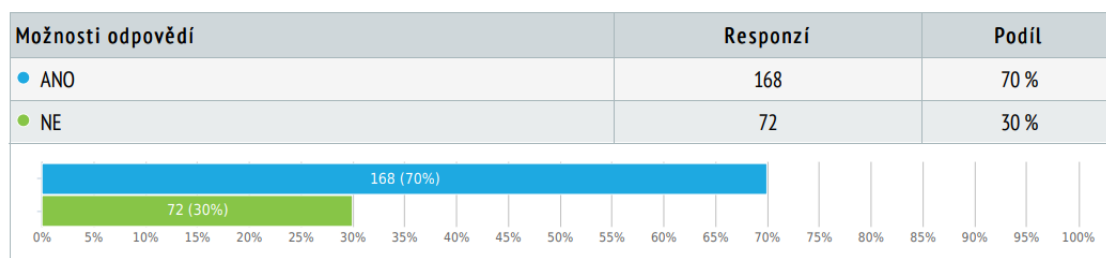
Graf 1: Znalost pojmu homoparentalita

2) *Souhlasíte, aby stejnopohlavní páry mohly adoptovat děti nebo si je brát do pěstounské péče?*

70% respondentů souhlasilo s adopcí dětí homosexuálními páry, 30% bylo proti. Podpora náhradní rodinné péče prováděné stejnopohlavními páry zde byla tedy výrazná.

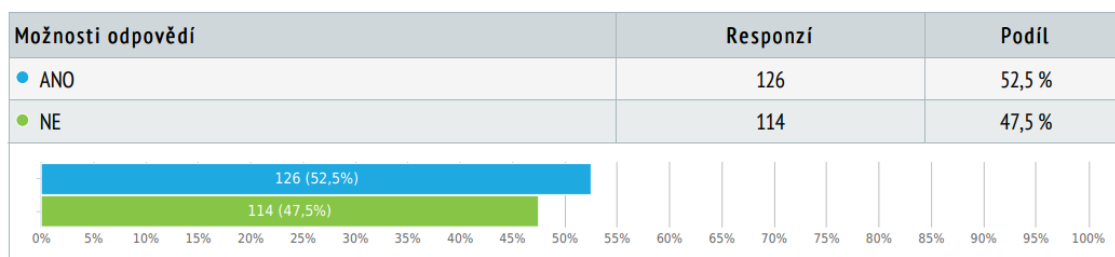
Graf 2: Souhlas s adopcí dětí stejnopohlavními páry

3) *Myslíte si, že sexuální orientace rodičů – osvojitelů má vliv na vývoj dětí a jejich budoucí partnerské vztahy?*

U této otázky nebyl velký procentuální rozdíl mezi těmi, kteří se pozitivně vyslovili, že sexuální orientace má vliv na vývoj dětí, těch bylo 52,5% a těmi, kteří si mysleli opak, těch bylo 47,5%.

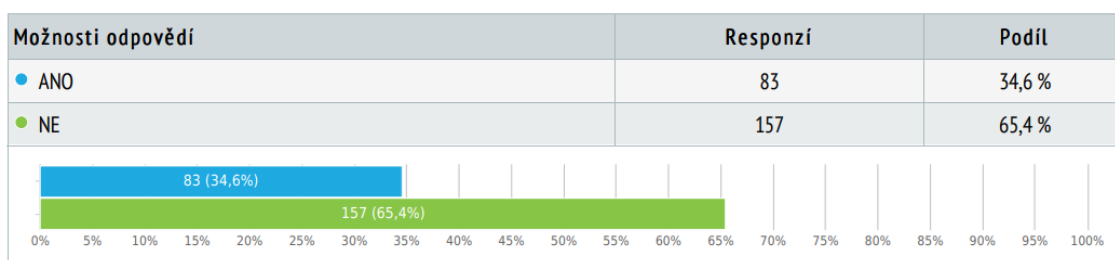
Graf 3: Vliv sexuální orientace na vývoj dětí

4) Cítíte zrovnoprávnění homoparentálních rodin s rodinami heterosexuálními jako ohrožení současného statusu rodiny?

65,4% necítí zrovnoprávnění homoparentálních rodin s rodinami heterosexuálními jako ohrožení současného statusu rodiny. Avšak 34,6% respondentů stejnopohlavní rodičovství za ohrožení současného postavení rodiny považuje.

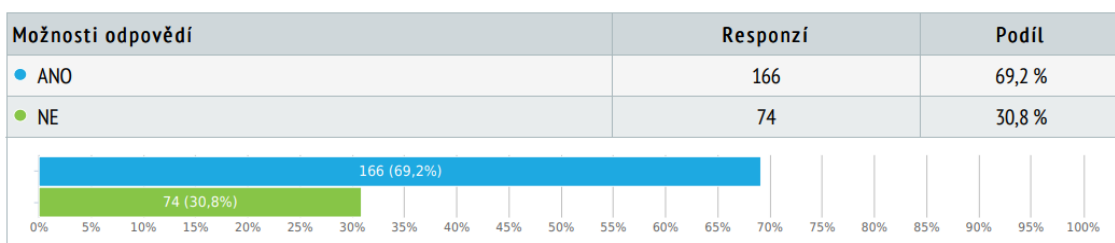
Graf 4: Zrovnoprávnění homoparentálních rodin jako ohrožení současného statusu rodiny

5) Souhlasíte, aby páry gayů a lesbiček měly stejná rodičovská práva jako heterosexuální páry?

U této otázky byla opět výrazná převaha příznivců homoparentálních rodin. 69,2% respondentů bylo pro stejná práva homosexuálních rodičů, 30,8% bylo proti.

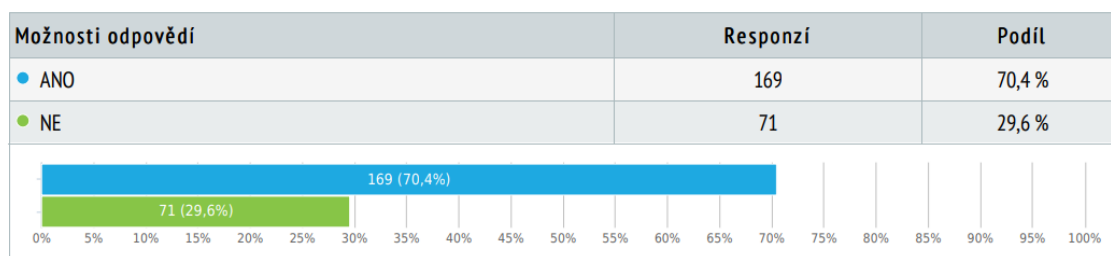
Graf 5: Stejná práva pro homosexuální páry jako pro páry heterosexuální

6) Myslíte si, že je téma homoparentální rodiny aktuální?

Dle odpovědí na tuto otázku je zřejmé, že většina, 70,4% respondentů z daného vzorku považovalo téma homoparentality za aktuální. 29,6% si myslelo pravý opak.

Graf 6: Aktuálnost tématu homoparentální rodiny

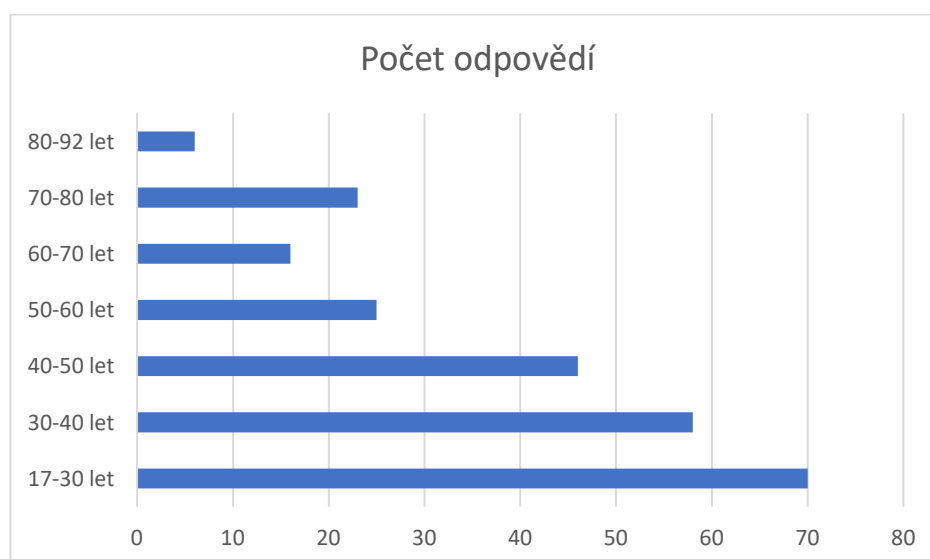
7) *Vás věk.*

Dotazník vyplnili respondenti v rozmezí 17 až 92 let. Nejvíce respondentů bylo mezi 17 a 30 lety s počtem 66, nejméně respondentů bylo mezi 80-92 lety, a to 6. Pokud je brána v úvahu skupina seniorů od 60 do 92 let, počet respondentů byl 45. Shrnutí počtu respondentů dle věku je v tabulce 1 a v grafu 7.

Tabulka 1: Věk respondentů versus počet odpovědí

Věk respondentů	Počet vyplněných dotazníků
17-30 let	66
30-40 let	58
40-50 let	46
50-60 let	25
60-70 let	16
70-80 let	23
80-92 let	6

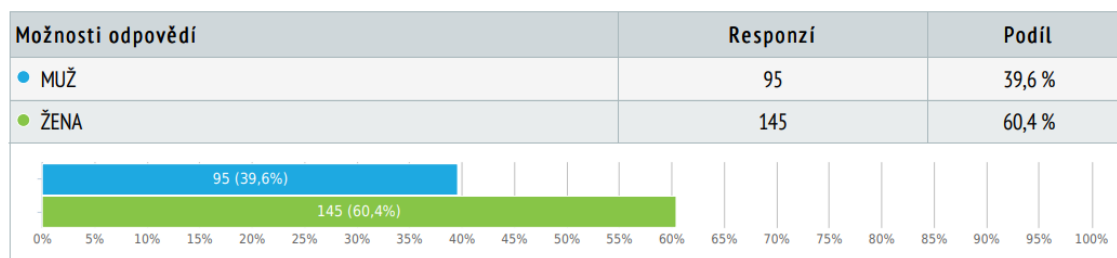
Graf 7: Znáznornění počtu odpovědí dle věkových kategorií

8) *Jste?*

Mezi respondenty převažovaly ženy s 60,4% k 39,6% mužů. Tento fakt může signalizovat větší vstřícnost a otevřenost žen k danému tématu.

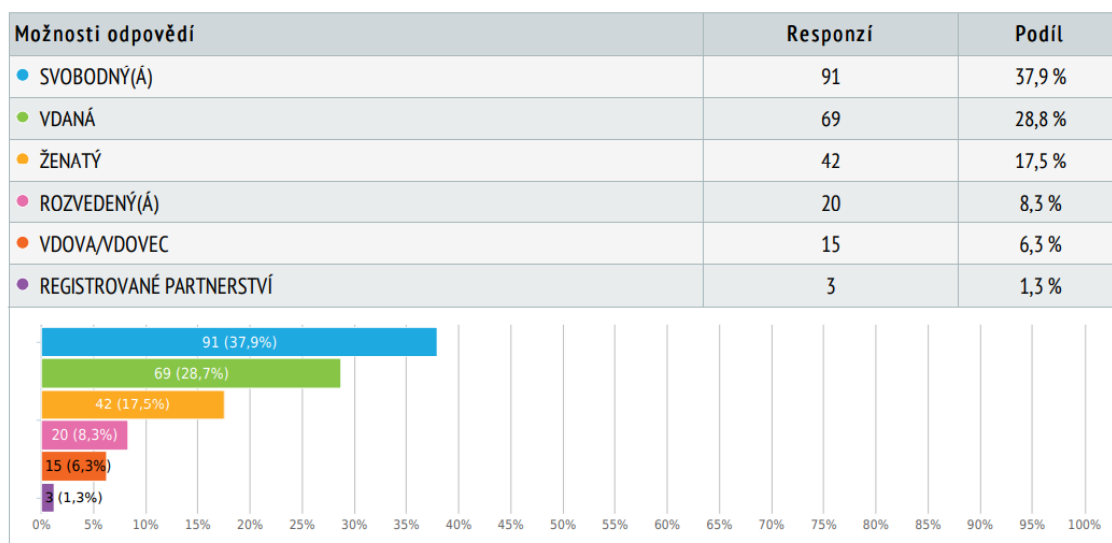
Graf 8: Pohlaví respondentů

9) *Váš rodinný stav?*

Nejvíce respondentů bylo svobodných s 37,9%, dále pak převažovaly vdané ženy s 28,8%, které byly následovány ženatými muži s 17,5%, rozvedenými respondenty s 8,3% a vdovami a vdovci s 6,3%. Mezi respondenty bylo i 1,3% žijících v registrovaném partnerství.

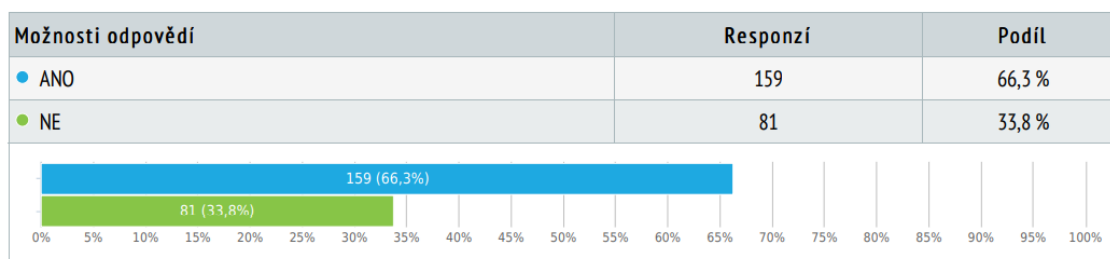
Graf 9: Rodinný stav respondentů

10) *Máte děti?*

Bezdětných respondentů bylo 33,8% a s 66,6% převažovali respondenti s dětmi, u kterých se dá předpokládat jiný pohled na danou problematiku vzhledem už k vlastní rodičovské zkušenosti.

Graf 10: Počet bezdětných respondentů a respondentů s dětmi

3.3 Souhrn výsledků dotazníkového šetření

Z daného šetření je zřejmá vysoká tolerance a pozitivní přístup ke stejnopohlavnímu rodičovství a to zejména ve věkové kategorii mezi 17 a 30 lety. Respondenti mezi 40 a 60 lety vykazovaly také vysokou míru pochopení pro homoparentální rodiny. Míra tolerance klesá s rostoucím věkem a to od 60 let výše. 100% odpůrci homoparentálních rodin jsou respondenti ve věku 80-92 let. Žádný z 6 respondentů ve věkové kategorii 80-92 let nesouhlasil s možností adopce homosexuálními páry. Lze to přičítat tomu, že starší generace vyrůstala a žila v tradičních rodinách, kdy se homosexualita, nemluvě o homoparentalitě, otevřeně neřešila a pokud ano, byla označována za deviaci a něco zakázaného. Dnešní starší generaci tak hlavně chybí praktická zkušenost s homoparentálními rodinami. Pro ilustraci je v tabulce č. 2 znázorněn počet pozitivních odpovědí dle věkových kategorií na otázku č. 2, která zněla: „*Souhlasíte, aby stejnopohlavní páry mohly adoptovat děti nebo si je brát do pěstounské péče?*“

Tabulka 2: Souhlas s adopcí a pěstounstvím prostřednictvím stejnopohlavních párů

Věk respondentů	Počet odpovědí	Počet odpovědí ANO na otázku č. 2	Znázornění v % pro jednotlivé věkové kategorie
17-30 let	70	58	82,85%
40-50 let	46	34	73,91%
30-40 let	58	42	72,41%
50-60 let	25	18	72%
60-70 let	16	8	50%
70-80 let	23	8	34,78%
80-92 let	6	0	0%

3.4 Pohled z druhé strany - rozhovor s lesbickým párem

Rozhovor se uskutečnil 19. 8. 2020 a byl nenahrávaný. Odpovědi a poznámky byly zaznamenávány během a bezprostředně po rozhovoru. Rozhovor byl veden s oběma ženami zároveň v jejich rodinném prostředí a za přítomnosti jejich dvanáctileté dcery, která ale nebyla u otázek, které respondentky vnímaly jako citlivější. Obě ženy využily možnost odpovídat anonymně pod smyšlenými jmény a v rozhovoru vystupovaly jako paní Alena a paní Petra. Ačkoli se pojem respondent vztahuje více ke kvantitativnímu výzkumu, je tento termín použit i zde, protože se jevil jako nejvhodnějším označením pro zúčastněné osoby.

Rozhovor začal záznamem základních údajů obou respondentek, které měly zmapovat jejich sociální status. Základní údaje obsahovaly tyto informace:

Velikost místa původu (počet obyvatel) – 71 200 a 1 458 obyvatel

Velikost místa aktuálního bydliště – 94 420 obyvatel

Původní rodina (úplná, neúplná) – paní Petra pochází z úplné, paní Alena z rozvedené rodiny

Věk – 45 a 29 let

Věk při narození dítěte – 33 let

Délka současného vztahu – 10 let

Vzdělání – obě respondentky dosáhly středoškolského vzdělání

Zaměstnání – obě pracují na plný úvazek

Obě respondentky se přestěhovaly z místa původního bydliště a důvodem byla anonymita, kterou ve větším městě získaly. Paní Petra odešla i kvůli negativní reakci rodiny a okolí na její homosexualitu.

3.5 Struktura rozhovoru

Rozhovor byl rozdělen do čtyř částí. První část zahrnovala otázky týkající se charakteru partnerského vztahu respondentek. V druhé části byly kladeny dotazy ohledně rodičovství a dítěte, na tuto část navazovaly otázky na vztahy s širší rodinou a okolím. Poslední čtvrtá část obsahovala otázky týkající se legislativních překážek, se kterými se obě ženy setkávají. Byl zde prostor i pro návrhy na změny ze strany respondentek. Změny, které jsou nutné provést v naší legislativě.

3.6 Rozhovor - otázky a odpovědi

Část I. Charakter partnerského vztahu

1) *Jak dlouho spolu žijete ve společné domácnosti?*

„9 let“

2) *Máte ve vztahu určené role?*

Paní Alena: „Ne, obě děláme všechno“.

Paní Petra: „Střídáme se rovnocenně dle situace“

3) *Jak dlouho žijete v registrovaném partnerství?*

Paní Alena: „Registrované partnerství jsme uzavřely v roce 2016, žijeme v něm tedy čtyři roky.“

4) *Proč jste do partnerství vstoupily, co pro vás znamená?*

Paní Petra: „Chtěly jsme být jako rodina, partnerka si také vzala mé příjmení. Také jsme chtěly zviditelnit, nerovnost registrovaného partnerství vůči manželství.“

Paní Alena: „Chtěli jsme mít práva jako manželé, i když to zákon o registrované partnerství nakonec neumožňuje. Teď, ale mohu aspoň dostat informace o zdravotním stavu partnerky, když se něco stane, což předtím nebylo možné.“

Část II. Rodičovství a dítě

1) *Od kolika let zná partnerka Vaší dceru?*

Paní Petra: „Seznámily jsme se, když bylo dceři kolem 2,5 roku.“

2) *Jak dcera oslovuje Vaši partnerku?*

Paní Petra: „Oslovuje ji křestním jménem.“

3) *Jaký vztah má dcera k Vaší partnerce?*

Paní Petra: „Bere ji jako druhého rodiče.“

(Zde byla dotázána přímo dcera, která byla vyzvána k přímé participaci na rozhovoru a odpověď její matky koresponduje s její.)

4) *Kdy a jak jste dceři vysvětlily vaše rodinné uspořádání?*

Paní Alena: „Vysvětlily jsme jí to, když jí bylo kolem pátého roku, kdy se začala zajímat, ale přímo se neptala.“

Paní Petra: „Vysvětlily jsme jí to tak, že ne vždycky je maminka, tatínek a děti, ale jsou i rodiny, kde je jen maminka nebo děti vychovává třeba babička, že jsou děti, které nemají žádné rodiče, a my jsme zase rodina, kde jsou dvě ženy a dítě.“

5) *Jak dcera přijímá váš vztah?*

Paní Petra: „Přirozeně, nemá s tím problém. Zná i jiné homosexuální páry. Hodně cestujeme, tak podobné páry a rodiny vidí okolo sebe poměrně často.“

6) Máte pocit, že je Vaše dcera nějak znevýhodněna svým rodinným uspořádáním?

Obě respondentky: „Ne, má silné rodinné zázemí, nic jí nechybí.“

7) Máte pocit, že jí chybí otec – mužský vzor?

Paní Petra: „Ne, setkává se s muži v rámci rodiny a také v okruhu našich známých.“

(Odpověď opět po konzultaci s dcerou.)

8) Byla dcera někdy vystavena negativní reakci okolí?

Obě respondentky: „Ne.“

(Opět ověřeno s dcerou.)

9) Je u vás otevřena možnost dalšího dítěte?

Paní Alena: „Ano, ale hledáme cestu, která by to umožnila, což je za současných podmínek velmi těžké.“

(U této otázky byla dcera požádána na chvíli odejít. Respondentky toto téma nechtěly řešit před ní.)

10) Jak se díváte na obavu některých lidí, že výchova dětí ve stejnopohlavní rodině má vliv na jeho vývoj, adaptaci ve společnosti a budoucí partnerské vztahy?

Paní Petra: „Absurdní a neopodstatněné. Jsme jiní, není to normální, ale stává se to, že jsou dvě ženy spolu, my jsme se tak prostě narodily.“

11) Jakou jste měla /máte motivaci k rodičovství?

Paní Petra: „Život by byl prázdný bez dítěte.“

Paní Alena: „Možná tím, že jsem vyrůstala bez táty, chci mít úplnou rodinu. Zdá se mi to přirozené mít dítě.“

12) Přejít k rodičovství, co jste všechno zvažovala/zvažujete, když jste se rozhodla mít dítě?

Paní Petra: „Pokoušela jsem se o heterosexuální vztahy, ale nefungovalo to a tak jsem se rozhodla mít dítě a sama ho vychovávat. Věděla jsem, že to dokážu. Musela jsem si všechno zařídit sama a bylo to těžké, ale stále jsem byla přesvědčená, že to zvládnu.“

Část III. Vztahy s širší rodinou a okolím

1) Jak u vás založení rodiny ovlivnilo vazby s vaší původní rodinou?

Paní Petra: „Po narození dcery se rodina smířila s mou orientací a rodiče byli rádi za vnučku. S mou partnerkou si rozumí.“

2) Jaké máte příbuzenské uspořádání (např.: Je matka Vaší partnerky babičkou pro Vaši dceru?)

Paní Petra: „Ano, partnerčina maminka je plnohodnotná babička.“

3) Jak vnímáte svou pozici sociální (nebiologické) matky v širším příbuzenstvu?

Paní Alena: „Dobře, rodina partnerky mne uznává bez problémů.“

4) Znáte nějakou homoparentální rodinu?

Obě respondentky: „Ano, několik. Ale pouze lesbické páry s dětmi. Známe i několik gayů, ti ale děti nemají.“

5) Setkáváte se s těmito rodinami?

Obě respondentky: „Ne na pravidelné bázi, nemáme potřebu. Víme o sobě, ale vídáme se pouze příležitostně.“

6) Jste aktivní v komunitě lebiček a gayů?

Obě respondentky: „Ne.“

7) Znáte nějaká sdružení, která se věnují problematice homoparentálních rodin?

Obě respondentky: „Ne, ani je nevyhledáváme.“

8) Komu sdělujete vaše rodinné uspořádání?

Obě respondentky: „Ve škole naši situaci vyjasnily hned na začátku, u zápisu. Otevřeně vytupujeme i u dětského lékaře, na úradech, všude kde se nás na rodinný stav zeptají. Jen v zaměstnání jsme zdrženlivější vůči klientům.“

Paní Alena: „Střídáme se na rodičovských schůzkách, paní učitelka nás zná obě. Ohledně své orientace a vztahu jsem otevřenější než partnerka, ta je v tomhle ohledu váhavější.“

9) Jaké jsou reakce širšího okolí?

Obě respondentky: „Vesměs pozitivní, někdy jsou lidé zaskočení.“

10) Co byste chtěly sdělit, vzkázat odpůrcům homoparentálních rodin?

Obě respondentky: „Měli by se zamyslet nad tím, kolik zla je v heterosexuálních rodinách, ať už to je týrání nebo zanedbávání výchovy dětí. Pro nás je dítě všechno na světě, děláme co můžeme, aby se mělo dobře. Jsme jiné, ale my jsme si to nevybraly. Když nám nechťejí pomoc, tak ať se o nás nestarají.“

Část IV. Legislativní překážky

1) Jaké změny v naší legislativě byste uvítaly ve spojitosti s právy homoparentálních rodin?

Obě respondentky: „Možnost umělého oplodnění, možnost osvojení dítěte partnera, možnost dědictví po sociálním rodiči. Společné zdanění příjmů, jako mají manželé. Mělo by se zrušit registrované partnerství a umožnit stejnopohlavním párům manželství za stejných podmínek jako mají heterosexuálové. Abychom měly stejná práva jako heterosexuální rodiny.“

2) *Uvítaly byste možnost společného adoptování nebo pěstounské péče gayů a lesbiček?*

Obě respondentky: „Ano.“

3) *Proč si myslíte, že je nevole, aby homoparentální rodiny měly stejná práva jako heterosexuální?*

Paní Petra: „To není nevole, je to zkreslená představa o životě homoparentálních rodin. Je to nevědomost, nedostatek zkušeností. Neví, jak žijeme, fungujeme. Mělo by se o tom víc mluvit. Gayové a lesby by o sobě měli dávat víc vědět.“

4) *S jakými legislativními překážkami se vy osobně potýkáte?*

Paní Alena: „Nepodání informací o zdravotním stavu dcery mé partnerky. V její nepřítomnosti nemohu rozhodnout o hospitalizaci nebo provedení lékařského zákroku.“

Paní Petra: „Nejhorší je to, že kdyby se, se mnou něco stalo, nedali by mé partnerce dceru automaticky do péče, i když by to pro ni bylo nejlepší.“

Paní Alena: „Ano, bojíme se, že bych ji nedostala do péče, že bych o ni přišla.“²⁹

3.7 Souhrn rozhovoru

Rozhovor proběhl ve velmi otevřené atmosféře, i když to bylo první společné setkání obou žen s autorkou rozhovoru. Obě ženy měly jasno ve svých názorech, které uměly obhájit. Bylo vidět, že obě mají s dcerou harmonický vztah a že je o ni dobře postaráno.

3.8 Komparace výsledků provedeného kvalitativního šetření s již provedenými výzkumy

Na úvod této podkapitoly je třeba podotknout, že výzkumná historie homoparentálních rodin je relativně krátká.

Zkoumání homoparentálních rodin trvá třicet let a i když došlo ve stavu poznání k mnoha zásadním změnám a posunům, ani dnes nejsme zdaleka na konci pomyslné cesty. Výzkum na poli problematiky homoparentálního rodičovství byl a je realizován v rámci dvou stěžejních tematických oblastí. První a mnohem početnější představují studie, které se primárně orientovaly na konkrétní aspekty psychosociálního vývoje dětí vyrůstajících s rodiči stejného pohlaví.³⁰ Druhá oblast výzkumu je zacílena na

²⁹ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

³⁰ TASKER, F., & PATTERSON, C. J. Research o gay and lesbian parenting. In POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 63.

psychologickou a sociálně-kulturní deskripci zkušeností gay a lesbických párů a jejich rodin.³¹

Právě do druhé výzkumné oblasti spadá rozhovor s lesbickým párem, který byl pro tuto bakalářskou práci proveden. Jelikož se jedná pouze o jeden vzorek, nedá se rovnocenně srovnávat s výzkumy, které byly u nás provedeny na více stejnopohlavních párech. Nicméně některá zjištění z výzkumů lesbických párů, která byla publikována doktorkou Poláškovou³² a docentkou Nedbálkovou³³ se shodují nebo hodně podobají poznatkům z provedeného rozhovoru.

Jmenovitě jde o *velikost sídla původu a místa bydliště*, kdy se obě respondentky přestěhovaly z původního bydliště do většího města kvůli anonymitě.³⁴ Stejně tak i rodiny z výzkumu doktorky Poláškové téměř výhradně bydlely ve velkých městech, která nabízí dostatek soukromí a ztracení v davu.³⁵

Vyjednávání o biologickém rodičovství paní Aleny a Petry se shoduje s většinou zkoumaných rodin, kdy byla snaha přistupovat k možnosti rodičovství obou žen rovnocenně.³⁶ Tedy zatímco paní Petra už dítě má, podporuje svou partnerku v touze po dítěti a je jí oporou.³⁷

Volba otce aneb jak otěhotnět bylo společné dilema lesbických párů z výzkumu Poláškové a respondentek z rozhovoru, konkrétně paní Aleny. Byly zvažovány možné alternativy a jedna z nich, inseminace anonymním dárcem byla považována v českých podmínkách za nedostupnou a nerealizovatelnou. Proto byla zvažována možnost nalezení vhodného známého dárce z okolí žen. Ve třech případech ze čtyř se jednalo o gay muže žijícího v partnerském vztahu.³⁸

Rozdělení rolí ve vztahu bylo téma, ve kterém panovala shoda nejen napříč zkoumanými rodinami, ale také u lesbického páru z rozhovoru pro tuto bakalářskou práci.³⁹ Míra zapojení obou partnerek v chodu rodiny byla popisována jako vyrovnaná.

³¹ MORNINGSTAR, B. Lesbian parents: Understanding developmental pathways. In POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 63.

³² POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 113 – 173.

³³ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha / Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011. s. 61- 100.

³⁴ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

³⁵ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 226.

³⁶ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 116.

³⁷ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

³⁸ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 119.

³⁹ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

Ženy se snažily vymezit vůči názorům většinové společnosti, že ve stejnopohlavních vztazích jsou role rozděleny na mužské a ženské. Rozdělení některých činností ženy odůvodnily osobní preferencí a aktuálními potřebami nikoli na základě genderu.⁴⁰

Rodičovství lesbických žen bylo považováno za nikdy nekončící *coming out*. Respondentky z výzkumu Poláškové se díky nové roli rodičů kontinuálně ocitaly v situacích, ve kterých musely řešit dilema zveřejnění své orientace a rodinného uspořádání. Žádná z rodin nežila zcela otevřeným ani zcela skrytým způsobem. Míra otevřenosti závisela na mnoha faktorech. Byla zde potřeba zviditelnit veřejnosti lesbické rodičovství, ale na straně druhé také nutnost střežit si soukromí. Míra coming outu závisela také na tom, jaký dopad by měla pro ostatní členy rodiny, hlavně děti. Odkrývání rodinné identity se tak pohybovalo ve vymezených hranicích.⁴¹

Paní Alena a Petra také zvažovaly komu jejich status odkrývat. Jejich otevřenost se, ale zdála větší než u respondentek ze studie Poláškové. Obě ženy se snažily být otevřené vůči institucím a všude, kde byly na svůj status dotázány, pravdivě odpovídaly. Považovaly za důležité zveřejňovat jejich rodinné uspořádání a přály by si, aby i ostatní homoparentální rodiče tak činili. Byly přesvědčené, že pokud se o homoparentálních rodinách bude mluvit a lidé uvidí, že takové rodiny fungují stejně jako jejich heterosexuální, tak společnost bude více tolerantní a odbourají se mnohé předsudky. Obě respondentky také pozitivně vnímaly coming outy známých homosexuálních osobností, které podle nich mohou také přispět ke zlepšení přijímání menšiny s odlišnou sexuální orientací.⁴²

Co se týče *vztahů s původní rodinou*, stejně tak jako ve výzkumných rodinách, tak u obou respondentek z rozhovoru, byly reakce původních rodin různé. Záleželo na prvotním přijetí homosexuální orientace dítěte, pokud rodina byla vyrovnána s tímto faktem, neměla problémy ani s faktem, že jejich dcera plánuje rodinu.⁴³

Zatímco homosexuální orientace i pozdější role sociální matky byly u mladší z respondentek její rodinou akceptovány bez problémů, paní Petra se setkala s velmi odmítavou reakcí. Paní Petra si musela projít svým vnitřním coming outem, kdy zkoušela mít vztahy s muži a později musela přijmout sama sebe jako lesbu. Její rodina začala být vstřícnější až po narození dcery, protože chtěla vnučku vídat. V současnosti

⁴⁰ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 138.

⁴¹ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 144 - 146.

⁴² Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

⁴³ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 150.

je s orientací i rodinným uspořádáním paní Petry smířená a vztah k ní i její partnerce je dobrý.⁴⁴

Vztahy s většinou společností bylo rovněž téma, kde se reakce respondentek z rozhovoru a rodin z výzkumu shodovaly. Ačkoli se ve výpovědích všech párů opakovalo konstatování, že lesbické rodiny jsou ve společnosti znevýhodněné, žádný z párů neoznačil postoj české společnosti k homosexualitě za netolerantní. Žádná z rodin se nesečkala s projevem homofobie nebo diskriminace, který by se dal označit za vážný nebo ohrožující. Pokud se setkaly s negativní reakcí na jejich orientaci nebo rodinné uspořádání šlo o verbální útok. Současně se však mnohé dvojice zdržují partnerských projevů na veřejnosti, aby nepoutaly pozornost a nepřivolávaly nechtěné reakce. Ačkoli je postoj společnosti k homosexualitě tolerantní, gay a lesbické rodičovství je heterosexuální většinou neakceptováno, přičemž se liší postoj k lesbickému rodičovství a rodičovství gayů. Ženské rodičovství je pro společnost přijatelnější. Přes přesvědčení o společenské toleranci k homosexualitě a mizivé osobní zkušenosti s diskriminací byly zaznamenány negativní postoje, které měly dva jmenovatele, starší generaci a absenci osobní zkušenosti s homosexuálním jedincem nebo dokonce párem.⁴⁵ Dalo by se říci, že tyto dva jmenovatele by se ve většině případů daly spojit v jeden, protože především starší generace neměla během svého aktivního života možnost poznat žádného homosexuála, protože homosexualita nebyla v minulosti otevřeně prezentována jako dnes. Proto byli jedinci s odlišnou sexuální orientací nuceni stát v pozadí a nezveřejňovat svůj status. Netoleranci starší generace k homosexualitě a homoparentalitě ostatně dokládá i výsledek dotazníkové šetření, provedeného pro tuto bakalářskou práci, kdy od věkové kategorie 60 let a více klesalo procento těch, kteří souhlasili s adopcí nebo pěstounstvím stejnopohlavních párů.

Zkušenosti respondentek z rozhovoru s reakcí společnosti ohledně jejich odlišné sexuální orientace jsou vesměs pozitivní. Nezaznamenaly ani žádnou šikanu dcery ohledně netradičního rodinného uspořádání.⁴⁶

Dalším tématem výzkumu byla *gay a lesbická komunita*. Postoj převážné části párů z výzkumných rodin k g/l komunitě byl neutrální nebo nezúčastněný. Pokud se ovšem ženy nějakým způsobem ke komunitě vyjadřovaly, tak spíše negativně a měly potřebu se od ní distancovat. Explicitně nechtěly být ztotožňovány se stereotypem

⁴⁴ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

⁴⁵ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 155-156.

⁴⁶ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

maskulinní lesbické ženy, která vypadá a také se chová jako muž. Chtěly, aby homosexualita byla směrem k veřejnosti zobrazována způsobem, který se blíží genderově tradičnímu vzezření a projevům chování. Měly pocit, že homosexuální komunita není stále prezentována jako normální lidé, ale jako lidé divní. Šlo jim o to přiblížit se většinové společnosti, nevytvářet z homosexuální komunity raritu. Pokud se nějaká žena z výzkumu angažovala v gay/lesbické komunitě bylo to v minulosti, předtím než měly rodinu. Rodiny komunitní dění nesledovaly, nezajímaly se o něj. Přibližně polovina respondentek se za součást komunity nepovažovala, ta druhá část z nich se ke komunitě přihlásila jen formálně s tím, že udržují kontakty s přáteli, kteří do ní patří. Svůj odklon od komunity většinou vysvětlovaly tím, že se založením rodiny změnil jejich životní styl a ony cítily, že už patří jinam, že patří do skupiny rodin s malými dětmi. Další možný důvod k vystoupení rodin z komunitního okruhu je nezájem nebo dokonce nesouhlas s lesbickým rodičovstvím od některých členů komunity. Ženy nevnímaly komunitu jako podpůrný prostor.⁴⁷

Existující rozporuplný postoj k homoparentálnímu rodičovství ze strany vybraných členů komunity dokládá fakt, že při vyjednávání o přijetí zákona o registrovaném partnerství bylo zjevné úsilí některých aktivistů umlčet snahy usilující o zahrnutí rodičovských práv. Důvodem byla obava, že by jakákoli zmínka o dětech a rodičovství gayů a leseb ohrozila průchodnost zákona jako takového.⁴⁸

Postoj respondentek z rozhovoru k g/l komunitě byl shodný s uvedeným výše. Ženy komunitu nevyhledávaly, nepotřebovaly ji, nezajímaly se o ni. Také negativně vnímaly image některých lesbických žen, které se snažily být podobné mužům a tak přispívaly ke zkreslenému obrazu homosexuálů vůči společnosti.⁴⁹

Stejnost versus odlišnost homoparentálních rodin, tento aspekt byl obsažen ve výzkumu paní Poláškové napříč většinou diskutovaných témat. Účastnice své soužití a fungování na jedné straně popisovaly jako normální rodinu, kdy měly na mysli převažující model rodinného života, tedy tradiční heterosexuální rodinu se dvěma rodiči. Považování se za normální bylo míněno ve smyslu stejné jako klasický model. Splnění podmínky stejnosti bylo chápáno jako garance téhož zacházení a uznání, jakého se dostává většinovým rodinám. Na straně druhé se v konkrétních případech měnilo definování normality, tak že výsledkem bylo konstatování, že lesbická rodina je

⁴⁷ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 157-159.

⁴⁸ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha/Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011, s. 93.

⁴⁹ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

normální, třebaže se liší. Snaha, aby výzkumné rodiny byly vnímány jako platná alternativa rodinného soužití, zde byla víc jak patrná.⁵⁰

Obě respondentky z rozhovoru si svou jinakost otevřeně uvědomovaly. Ženy během rozhovoru, několikrát označily sami sebe za „nenormální“, přičemž měly na mysli svou sexuální orientaci. Jako rodina si však připadaly stejně jako rodina heterosexuální, v které sice bylo netradiční rodičovské uspořádání, ale chod a fungování rodiny byl srovnatelný.⁵¹

Výhody a nevýhody homoparentálních rodin bylo další téma výzkumu. I přes vyjádřenou stejnost s rodinami heterosexuálními, existovaly oblasti, které ženy označovaly za kvalitativně odlišné. Jako výhoda stejnopohlavního partnerství byla uváděna zastupitelnost partnerek, větší míra porozumění a souznění, vzájemná opora a otevřenější partnerská komunikace. Za potenciální nevýhody respondentky považovaly nerovnost před zákonem, projevy homofobie ze strany většinové společnosti, obtížnější dostupnost rodičovství a méně příznivá finanční situace způsobená nižšími příjmy žen obecně. S ohledem na děti vychovávané stejnopohlavním párem, byly za možná plus považovány, výchova zdůrazňující otevřenost k odlišnostem a toleranci, „dvojnásobná dávka“ mateřské lásky a fakt, že je dítě velmi chtěné. Jako potenciální nevýhody pak byly zmíněny stigmatizace, šikana a nemožnost poznat svého biologického otce (v případě anonymního dárce spermatu).⁵²

Lesbický pár, který poskytl rozhovor pro tuto práci, viděl podobně jako respondentky z výzkumu, výhodu jejich rodinného uspořádání v tom, že jako partnerky byly stoprocentně zastupitelné, obě dělaly dle potřeby vše. Nerovnost před zákonem nevnímaly jako nevýhodu, ale jako diskriminaci, která je do nevýhodné pozice staví.⁵³

Motivace k účasti na projektu byla závěrečným tématem výzkumu doktorky Poláškové a také posledním bodem ke komparaci s odpověďmi žen z rozhovoru pro tuto bakalářskou práci. Nejčastější důvody, proč se homoparentální rodiny, respektive lesbické páry vychovávající děti, rozhodly výzkumu zúčastnit, byly pomoc zprostředkovat zkušenosti jiným lesbickým párům, zviditelnit téma obecně a tím přispět ke změně postojů a názorů veřejnosti. Ženy se také sami chtěly o tématu více dozvědět, a nasbírat kontakty na jiné homoparentální rodiny. Dokonce zazněl návrh vytvořit

⁵⁰ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 159

⁵¹ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

⁵² POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 161.

⁵³ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

z výzkumných rodin skupinu, která by sloužila jako základ širší sítě lesbických rodin v České republice.⁵⁴

Paní Alena a paní Petra s rozhovorem na téma jejich soužití souhlasily kvůli tomu, aby přispěly k povědomí o homoparentálních rodinách. Nebyl to jejich první rozhovor, kterého se zúčastnily.⁵⁵

3.9 Komparace výsledků provedeného dotazníkového šetření s jinými šetřeními

Co se týče kvantitativních výzkumů veřejného mínění, posun Čechů k toleranci adopce dětí rodiči stejného pohlaví je značný. Zatímco v roce 2007 se vyjádřilo pro adopci 22% lidí, v roce 2011 už to byla zhruba třetina a v roce 2012 souhlasilo s adopcí homosexuálními páry 42% respondentů.⁵⁶ V dotazníkovém šetření provedeném pro tuto absolventskou práci souhlasilo s adopcí 70%. Což je o 28% více než ve výzkumu z roku 2012. V rámci vzorku respondentů, kteří odpověděli na dotazník pro tuto bakalářskou práci, toto porovnání ukazuje nárůst tolerance české veřejnosti k problematice homoparentálních rodin.

⁵⁴ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 173.

⁵⁵ Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

⁵⁶ KARÁSKOVÁ, I. *Adopce homosexuálními páry podporuje 42 procent Čechů*. [online]. iDNES.cz / ZPRAVODAJSTVÍ, 30. 8. 2012 [cit. 2020-09-22]. Dostupné z WWW: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/adopce-homosexualni-pary-pruzkum.A120829_213219_domaci_brd

4 Právo a homoparentální rodina v České republice

Práva a povinnosti rodin, rodičů a dětí jsou v České republice zakotveny v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. V následující podkapitole je zmínka o těch nejvýznamnějších.

4.1 Zákony pro děti a rodinu

Regulace rodičovství, péče o děti, rodinných a manželských vztahů je zajištěna právními normami jako jsou zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník⁵⁷ a množství souvisejících předpisů. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti občanského práva, v oblasti sociální, školské, zdravotní, daňové a trestní.⁵⁸ Nutno zmínit také mezinárodní úmluvy, především Úmluvu o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem z roku 1958, Úmluvu o právech dítěte z roku 1989 a Evropskou úmluvu o osvojení dětí.⁵⁹ Úmluva o právech dítěte deklaruje rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech jejích členů, zejména dětí.⁶⁰

Listina základních práv a svobod jako základní zdroj právní úpravy rodinného práva, v článku 32 vymezuje rámec ústavní ochrany rodiny a rodičovství. Podle tohoto ustanovení je rodičovství a rodina pod ochranou zákonů. Zaručuje se rovněž zvláštní ochrana dětí a mladistvých. Zvláštní péče se zaručuje ženě v těhotenství. Listina základních práv a svobod výslovně zdůrazňuje rovnoprávnost dětí narozených v manželství i mimo ně. Listina rovněž respektuje jeden ze základních principů fungování rodiny, a to právo a povinnost rodičů společně vychovávat a pečovat o děti, které mají na rodičovskou péči nárok. Rodiče, kteří se starají o děti, mají právo na pomoc státu. Jakékoliv zasahování do soukromí a rodinného života je možné pouze tehdy, jestliže o to rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu požádají, nebo se o děti nemohou nebo nechtějí starat.⁶¹

⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 5.

⁵⁸ NOVOTNÁ, V., *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Linde, 2000. s. 25.

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 28- 29.

⁶⁰ NOVOTNÁ, V., *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Linde, 2000. s. 25.

⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 28.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí definuje tuto ochranu jako zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, rodičovskou péči a život v rodině, identitu dítěte, vzdělání, zaměstnání, svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. A právě proto také úvodní ustanovení zákona zvýrazňuje sanaci rodiny, což je působení směřující k obnově narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže vyrůstat ve vlastní rodině.⁶²

4.2 Rodina a manželství z pohledu práva

Rodina zpravidla nemá v právních normách legální definici. Rodina není sama o sobě v naší právní úpravě subjektem právních vztahů, ale subjekty jsou pouze její jednotliví členové. Za členy rodiny jsou z hlediska práva považovány osoby, které spolu žijí ve společné domácnosti a jsou tzv. osobami blízkými. Pojem osoby blízké vymezuje Občanský zákoník v § 116 tak, že se jimi rozumí příbuzní v řadě přímé, sourozenci a manžel. Zatímco tedy právní normy jen zcela výjimečně definují rodinu v právním smyslu, první místo ve všech rodinně-právních úpravách zaujímá prohlášení zákonodárce o tom, co považuje za manželství. Manželství je zásadně chápáno jako právní vztah mezi mužem a ženou, který vzniká za splnění zákonných podmínek, předepsanou formou, má zákonem stanovený obsah, a zaniká jen na základě zákonem stanovených důvodů. Do manželství nemohou vstoupit osoby téhož pohlaví.⁶³

Pokud jde o vzájemný vztah manželství a rodiny, pak tyto pojmy nejsou synonymy, ale manželství je základem, z něhož rodina vzniká. Je třeba však podotknout, že rodina nevzniká pouze na základě manželství, ale o rodinu půjde i tehdy, jestliže rodiče dítěte budou spolu žít, aniž by uzavřeli manželství. Jako rodinu chápeme i soužití jen jednoho rodiče s dítětem. Vztahy vznikající v manželství a rodině jsou mezi navzájem blízkými osobami, mezi kterými existuje osobní a citová vazba. Tyto vztahy mají za následek celou řadu specifíků v právní úpravě. Těžištěm rodinného práva jsou právě osobně-právní vztahy mezi subjekty. Předmětem rodinného práva jsou vztahy mezi manžely, vztahy mezi rodiči a dětmi a dalšími příbuznými, a vztahy tzv. náhradní rodinné výchovy.⁶⁴

⁶² NOVOTNÁ, V., *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Linde, 2000. s. 25.

⁶³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 12.

⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 13.

4.3 Manželství versus registrované partnerství

Z pohledu laika by se registrované partnerství mohlo zdát pouhou obměnou heterosexuálního manželství. Rozdíl je pouze v tom, že manželství tvoří muž a žena, zatímco registrované partnerství tvoří stejnopohlavní pár, tedy dvě ženy nebo dva muži. Nicméně odlišnost těchto dvou institucí je propastná, zejména v oblasti péče a výchovy dětí.

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů byl přijat po velkých diskuzích a řadě neúspěšných legislativních návrhů.⁶⁵ V průběhu let 1995 až 2006 bylo Poslanecké sněmovně České republiky předloženo celkem pět návrhů zákona o registrovaném partnerství. Schválení jeho poslední verze v březnu 2006 bylo v pořadí osmým pokusem o zrovnoprávnění gay/lesbické komunity v českém právním řádu. Tento počet zahrnuje všechny pokusy včetně těch neúspěšných, kdy návrh do sněmovny vůbec skrze vládu nepostoupil. Nutno poznamenat, že i v tomto případě se jednalo o velmi těsné hlasování, prezidentské veto Václava Klause bylo přehlasováno o jediný hlas tedy 101 hlasů ku 57 hlasům. Zákon nabyl účinnosti 1. 7. 2006.⁶⁶ Česká republika se přijetím zákona o registrovaném partnerství přiřadila k většině evropských států, které obdobnou úpravu znají již desetiletí.⁶⁷

Tento zákon představuje vůbec první legislativní úpravu, která umožňuje formalizaci partnerských svazků gayů a lesbických žen. Mnohaleté úsilí českých aktivistů a nevládních neziskových organizací bojujících za práva homosexuálních menšin významně přispělo k přijetí toho zákona.⁶⁸ Zákon o registrovaném partnerství v sobě spojuje jak soukromoprávní aspekty partnerského vztahu, což je úpravu vzniku, obsahu a zániku registrovaného partnerství, tak současně i velmi podrobně upravuje veřejnoprávní aspekty. Česká právní úprava definuje registrované partnerství jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem. Partnerem se v tomto zákoně rozumí osoba, která uzavřela partnerství.⁶⁹

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 147.

⁶⁶ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 36.

⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 147

⁶⁸ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 36.

⁶⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 148.

Současná platná podoba zákona je gay/lesbickou komunitou vnímána rozporuplně a spíše jako symbolický krok než jako právní úprava, která by stejnopohlavním párům garantovala plnohodnotná partnerská práva, která mají heterosexuální páry. Výsledná podoba zákona je kompromisem dlouholetého vyjednávání a lobování. Řada témat, která byla obsažena v původním návrhu, byla zredukována, případně zcela vynechána.⁷⁰

Rozdílů mezi právní úpravou manželství a registrovaného partnerství je hned několik. U registrovaného partnerství musí být alespoň jedna z osob vstupující do partnerství státním občanem České republiky, toto stanoví § 4 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství. U manželství taková podmínka není. Uvedený požadavek byl velmi diskutován z hlediska toho, zda je v souladu s Listinou základních práv a svobod. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že požadavek státního občanství alespoň jednoho z partnerů vychází z rozdílných evropských úprav a uznávání tohoto svazku jednotlivými státy. Šlo tedy o předejití problémům zejména v případech, kdy by oba cizinci, nebo jeden z nich pocházel ze státu, který takový svazek neupravuje.⁷¹ Zákon nepočítá ani s eventualitou společného příjmení partnerů. Není však vyloučena možnost požádat o dodatečnou změnu příjmení. V daném zákoně jsou také rozdíly z hlediska důvodů neplatnosti či neexistence partnerství ve srovnání s důvody neplatnosti a neexistence manželství.⁷²

Nicméně zásadní rozdíl je v možnosti osvojení dítěte. Dle § 13 odst. 1 zákona o registrovaném partnerství není existence partnerství překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěřením jeho dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte, chránit jeho zájmy za použití přiměřených výchovných prostředků, tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Avšak dle § 13 odst. 2, téhož zákona, brání trvající partnerství tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte. Z dikce české úpravy navíc vyplývá, že je nejenom vyloučeno osvojení cizího dítěte jako společného dítěte, to mohou pouze manželé dle § 66 odst. 1 zákona o rodině, rovněž je vyloučeno i nezrušitelné osvojení dítěte druhého partnera, ale i prosté osvojení cizího dítěte jedním z partnerů. Na druhou stranu zákon

⁷⁰ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 36.

⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 150.

⁷² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 152.

výslovně nevylučuje, aby jednomu z partnerů bylo dítě svěřeno do výchovy podle § 45 nebo do pěstounské péče podle §45a zákona o rodině.⁷³

Problematika náhradní rodinné péče spadá v českém právním řádu do působnosti zákona o rodině, dle kterého svěřením dítěte do společné péče registrovaných partnerů je pojmově vyloučeno, protože tuto možnost dává tento zákon jenom manželům. Zákon o rodině stanovuje, že uchazečem o individuální adopci se může stát i jednotlivec bez ohledu na jeho/její sexuální orientaci, přičemž, jak už bylo řečeno, daný zákon z této skupiny vylučuje osoby s registrovaným statutem. To znamená, že uzavřením registrovaného partnerství pozbývá gay či lesbická žena právo, které mu/jí bylo před vstupem do něj přiznáno.⁷⁴

4.4. Neviditelné homoparentální rodiny

Existence homoparentální rodiny je tedy v České republice z legislativního hlediska nemožná, přesto, ale ve skutečnosti existují. Registrované tuzemské páry vychovávající společné děti se nachází v poněkud zvláštní situaci, zákon o registrovaném partnerství jim oběma v §13 stanovuje povinnost podílet se na výchově dětí ve společné domácnosti, což většina tak činí dlouhá léta i bez ohledu na tuto povinnost, ale současně není nebiologickému rodiči umožněno svůj vztah k těmto dětem právně ošetřit. Nejen zastánci gay/lesbických práv, ale i významné odborné organizace, jako například Americká pediatriká akademie, argumentují ve prospěch zavedení adopce nebiologickým rodičem ve stejnopohlavním páru a ve svých rezolucích vyzývají ke zrušení diskriminace. Nezavedení takové úpravy je v rozporu se zájmy dítěte. V případě úmrtí biologického rodiče hrozí, že dítě bude svěřeno do péče jiné osoby, ke které nebude mít takovou citovou vazbu jako k druhému, sociálnímu rodiči. Navíc by o budoucnosti nezletilého dítěte rozhodovali jeho nejbližší příbuzní, kteří nemusí vždy akceptovat netradiční rodinné uspořádání, ve kterém dítě doposud vyrůstalo, a mohli by dítě od nebiologického rodiče zcela izolovat. Což by mohlo mít negativní následky na psychiku dítěte. V případě rozchodu rodičů, nejsou ošetřena práva nebiologického rodiče nárokovat si kontakt s dítětem, jak tomu je v případě rozvodu heterosexuálních rodičů. Postavení gay/lesbického nebiologického rodiče je za stávajících podmínek v České republice velmi problematické. Ve vztahu k dítěti, které

⁷³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 156-157.

⁷⁴ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 36.

vychovává společně s partnerem, je po právní stránce cizím člověkem, který na dítě nemá žádný nárok.⁷⁵

Počet homoparentálních rodin je tématem, které se v debatách o homosexuálním rodičovství objevuje poměrně často. Počet těchto rodin se zdá určujícím faktorem pro pozornost a zájem o téma homoparentálních rodin a také rozhodující pro případná legislativní opatření, která jsou na základě výzkumů přijímána. Sympatizanti gay/lesbického rodičovství jako by měli mít zájem na tom, aby čísla byla co nejvyšší, protože pouze ukáže-li se, že se téma týká větší skupiny lidí, je možné nárokovat změny v legislativě nebo sociálních politikách.⁷⁶

Homoparentální rodiny existují, právo je však nerozeznává. V běžném životě se můžeme potkat, jak s rodinami ve kterých rodiče žijí bez formálního stvrzení svého svazku, tak i s rodinami, kde pár uzavřel formalizovaný svazek podle zákona o registrovaném partnerství.⁷⁷

4.4 Legislativní nejistoty a nerovné postavení homoparentálních rodin

V praxi nelze hovořit o tom, že by homoparentální rodiny měly stejné postavení jako ty, které jsou tvořeny mužem a ženou. Nerovné postavení vnímají silně také gay/lesbičtí rodiče. Stávající legislativní rámec vznik a fungování homoparentální rodiny ve srovnání s rodinami heteroparentálními nechrání. Skutečnost navíc ukazuje, že legislativa vytváří bariéry. Ty tlačí lidi, kteří se chtějí stát rodiči či jsou rodiči sociálními, k obcházení zákonů, k jednání, při němž se pohybují v „šedých zónách“. V této souvislosti je potřeba zdůraznit, že nerovné postavení vytváří situace, které ohrožuje nejen rodiče, ale především zájmy dětí.⁷⁸

Nerovné postavení homoparentálních rodičů je také v sociálním zabezpečení rodiny, ať už to je čerpání ošetrového, peněžité pomoci v mateřství nebo rodičovského příspěvku.⁷⁹ V případě pozůstalostních důchodů, pokud osoby žijí v registrovaném partnerství, nemají oproti manželům nárok na vdovský/ vdovecký důchod. Tato situace je nerovná i pro děti sociálních rodičů. Na pozůstalostní, v tomto případě sirotčí důchod,

⁷⁵ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 37.

⁷⁶ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha / Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011. s. 40.

⁷⁷ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 19.

⁷⁸ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 19.

⁷⁹ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 34 – 36.

by totiž nemělo nárok ani nezaopatřené dítě, pokud mu zemře sociální rodič, viz. §52 odst. 1a) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který vymezuje, kdo čerpat sirotčí důchod může a kdo ne. V souvislosti s pozůstalostními důchody je potřebné též zmínit, že pokud sociální rodič zemře bez závěti, nemá jeho dítě nárok na dědictví.⁸⁰

Odlišné postavení oproti heterosexuálním rodinám, mají stejnopohlavní rodiny i v případě rozpadu rodiny. V systému společenských institucí, které běžně poskytují podporu lidem v situaci rozvodu, není ukotven rozpad homoparentálních rodin. Rodiče ze stejnopohlavních rodin kromě běžné zátěže, kterou rozpad rodiny přináší, mnohdy ještě nesou na bedrech obavy, že svým „selháním“ mohou vrhnout špatné světlo na to, co museli složitě před okolím obhajovat, homoparentální rodičovství a stejnopohlavní vztahy. Po rozpadu homoparentální rodiny, nemá biologický rodič nárok na výživné na dítě, což ho staví do sociálně zranitelné situace. Pokud se nedaří dohoda o styku dítěte se sociálním rodičem po rozpadu vztahu, je možné se obrátit na soud. V současné době se díky novému Občanskému zákoníku postavení sociálních rodičů a dětí alespoň na teoretické rovině částečně posílilo. Pokud by se nyní biologický rodič rozhodl, že zamezí kontaktu dítěte s rodičem sociálním, může se nyní sociální rodič domáhat styku s dítětem na základě institutu „osoby společensky blízké“, který daný zákon přinesl.⁸¹

Velkým problémem je nejisté postavení rodiny v krizi a zátěžových situacích. Jak už bylo zmíněno v kapitole 4.4, postavení sociálního rodiče v případě smrti biologického rodiče nebo situaci, kdy by biologický rodič nemohl projevit svou vůli ohledně výchovy dítěte, je právně nepodložené. Obavy, že by dítě bylo vyjmutο z prostředí, kde vyrůstalo, tedy ve své rodině u sociálního rodiče jsou velké. Role „nebiologického rodiče“ je pocitřována jako největší právní nejistota, a proto mnoho gay/lesbických rodičovských párů s nadějí očekává možné schválení diskutované novely zákona o registrovaném partnerství, která by umožnila adopci druhým rodičem. Takováto úprava zákona by výrazně posílila a stabilizovala pozici sociálního rodiče a dětem by zajistila domácí prostředí a milujícího rodiče i po ztrátě rodiče biologického.⁸²

V současné době není povoleno umělé oplodnění ženy bez mužského partnera. Využití jednotlivých technologií a postupů je umožněno pouze heterosexuálním párům včetně nesezdaných, které mají potřize s početím. Tuto problematiku upravuje

⁸⁰ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 38-39.

⁸¹ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 40 – 41.

⁸² KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 37.

zákon č. 372/2011, o zdravotních službách. Požadovaná právní úprava tohoto zákona je nejdůležitější právní úpravou, která se dotýká života stejnopohlavních, zejména lesbických párů, ale i jednotlivců v souvislosti s rodičovstvím. Institut náhradního materství není v České republice ošetřen vůbec.⁸³

Sít sociálních služeb, psychologických poraden i další pomáhající profese by měla být k dispozici v případech, kdy se rodiny dostávají do zátěžových či krizových situací, případně situací, kdy rodič cítí, že potřebuje konzultovat např. výchovné či vzdělávací obtíže svých dětí nebo vyřešit některou ze situací, které souvise s chodem rodiny či dětmi. Pro heterosexuální rodiče oslovit takové instituce není žádný problém, ale gay/lesbičtí rodiče musí překonat psychologické bariéry a předsudky, než se obrátí na pomáhající instituci, kde se mnohdy setkávají s neznalostí a netaktností příslušných pracovníků.⁸⁴

4.5 Strategie života jiných rodin v heteronormativním světě

Pro život v homoparentální rodině jsou potřeba určité strategie, které život a fungování rodiny ulehčí.⁸⁵

Rodiče se snaží vybírat instituce, ať už to jsou školky, školy, dětský lékař, které jsou otevřené odlišnosti a respektují nestandardní rodinné uspořádání. Ne vždy to je však možné, zejména v menších městech a na vesnicích jsou rodiče v tomto ohledu značně limitováni. Míra sdílených informací ohledně rodinného uspořádání se odvíjí od daných situací. Některé situace lze řešit i preventivně udělením plné moci sociálnímu rodiči ze strany rodiče biologického, aby např. mohl vyzvedávat dítě ze školky či školy nebo mohl s dítětem k lékaři, či mohl doprovázet dítě na cestě do zahraničí. Některé rodiny volí cestu společného příjmení, což usnadňuje především jednorázovou komunikaci s institucemi nebo právě při cestování. V jiných rodinách rodiče uzavírají registrované partnerství jako symbolický akt, kterým ukazují institucím i okolí, že tvoří rodinu.⁸⁶

Homoparentální rodiče vnímají za důležité dítě vychovávat tak, aby chápalo odlišnost jako pozitivní hodnotu, a adekvátně jeho věku mu vysvětlovat jeho příchod

⁸³ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 38.

⁸⁴ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 42.

⁸⁵ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 60.

⁸⁶ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 60-61.

na svět a to, že rodinná uspořádání mohou být různá. Odborníci doporučují nevarovat děti předem před možnou negativní reakcí okolí na jeho rodinné uspořádání. Naopak je potřeba vytvořit prostor, aby dítě mohlo své zkušenosti s okolním světem, ať již jsou pozitivní nebo negativní s rodiči sdílet. Nevhodné je případné negativní reakce označovat za hloupé a nabádat dítě k jejich přehlížení, ale dát dítěti šanci vyjádřit své pocity a zpracovat je. Společná setkání homoparentálních rodin slouží jako prostor pro sdílení zkušeností rodičů, ale také jako prostor pro děti, aby viděly, že nejsou jediní na světě, kdo má dvě mámy nebo dva táty. Společný pobyt rodičů a dětí v rodičovských skupinách ukazuje velký potenciál takových kontaktů, které jsou rovněž doporučovány zahraničními odborníky.⁸⁷

4.6 Navrhované změny ze strany homoparentálních rodin

Návrhy na změny mají vést k rovnému postavení homoparentálních rodin tak, aby sledovaly především nejlepší zájmy dětí, které žijí v homoparentálních rodinách nebo se do nich narodí. Konkrétní doporučení vycházejí zejména z návrhů rodičů, zohledňují však také poznatky, které byly publikovány v odborné literatuře.⁸⁸

Možnost osvojení partnerem nebo partnerkou je velmi důležité jak pro dítě, tak i rodiče, aby měli právní jistotu v případech nenadálých situací, jež mohou rodinu potkat. Rodič, který by dítě osvojil, by tím získal práva a povinnosti vyplývající z rodinného práva, např. právo podílet se na výchově dítěte, právo zastupovat dítě, vyživovací povinnost apod.⁸⁹

Svěření dítěte do společné pěstounské péče registrovaných partnerů by byla další výrazná pomoc ve snaze gay/lesbických párů vytvořit harmonický domov, dětem, kterým se v jejich původní rodině láskyplné péče nedostává. Pokud by toto bylo možné, dalo by se předejít soudním řízením, v nichž by se rozhodovalo o dalším osudu dítěte v případě, že by došlo ke smrti pěstouna nebo pěstounky nebo by tato osoba nemohla dál pěstounskou péči poskytovat. Rovněž by takové opatření posílilo právní vazbu dítěte k druhému partnerovi, který má v současné době pozici nepěstouna, v případě, že by se partnerský vztah rozpadl. V neposlední řadě by bylo také možné uplatnit práva a povinnosti vyplývající z dohody o výkonu pěstounské péče i na druhého partnera, jako

⁸⁷ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 60-61.

⁸⁸ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 63.

⁸⁹ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 64

je tomu u manželů. Tato dohoda umožňuje čerpání podpůrných služeb, ale také ukládá povinnosti, např. další vzdělávání pěstounů.⁹⁰

Genderově neutrální rodný list s možností uvedení až čtyř rodičů, rodičovské listy by umožnily zpřehlednit a legitimizovat postavení všech rodičů. Některé děti vyrůstající v homoparentálních rodinách mohou mít tři, případně až čtyři rodiče. Biologickou matku, biologického otce, matku sociální a v některých případech i sociálního otce. Jako variantu uvedení více rodičů v rodném listě navrhoval jeden z odborníků tzv. listy rodičovské, které by mohly být využity i pro děti žijící v rodinách po rozvodu. Podobně jako u osvojení partnerem/partnerkou, tak i některá z variant uvedení sociálních rodičů do dokladů dítěte by byla důležitým krokem k právní jistotě rodiny, ale především k ochraně práv dítěte v případě, kdy se biologický a sociální rodič rozejdou. Dítě by pak získalo další práva, např. dědické, možnost získat informace o zdravotním stavu rodiče v případě nemoci apod. Pokud by se ovšem takové rodné listy zavedly, bylo by nutné jasně vymezit podmínky, kdo a za jakých okolností se může stát rodičem a jaká práva a povinnosti by z toho pro dané osoby vyplývaly.⁹¹

Genderově neutrální manželství neboli rovné manželství bez ohledu na sexuální orientaci by výrazně přispělo ke zlepšení a stabilizaci postavení stejnopohlavních rodin. Taková možnost spolu s možnou adopcí dítěte partnera/partnerky by, dle homoparentálních rodičů, fakticky odstranila překážky na které v běžném životě i v krizových situacích mohou narazit. Zároveň by byla symbolickým aktem ze strany státu, který by tak vyslal jasný signál o rovnosti všech rodinných norem. To by také pomohlo dětem vyrůstajícím v homoparentálních rodinách, aby necítily neustálé zpochybňování legitimacy jejich rodinného uspořádání. Uzákoněním genderově neutrálního manželství by Česká republika navázala na dobrou praxi dalších států. V květnu 2015 v referendu odsouhlasilo možnost uzavřít manželství osobám stejného pohlaví Irsko a v červnu téhož roku Nejvyšší soud přiznal právo uzavřít manželství gayům a lesbám ve všech státech USA.⁹² Vztah mezi osobami téhož pohlaví je označen jako manželství a má tytéž právní následky také v některých skandinávských zemích a Španělsku.⁹³

⁹⁰ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 64.

⁹¹ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 64.

⁹² KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 64.

⁹³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 147.

Asistovaná reprodukce jako služba dostupná všem další toužebně očekávaná změna ze strany homoparentálních rodičů. Transformací asistované reprodukce z léčeného zákroku na službu by se tento způsob stal důstojnou formou početí dítěte nejen pro lesbické páry, ale i osamělé ženy a náhradní matky nosící dítě pro pár gayů. Pokud by asistovaná reprodukce byla standardní službou, byla by kontrola nad zdravotním stavem matky i kvalitou spermatu. Zároveň by dárce spermatu byl anonymní a byla by vyloučena možnost, že by se v budoucnu hlásil k otcovství dítěte, což se v případě domácí inseminace může stát. Dle tvrzení expertní skupiny, která byla ustanovená Evropskou společností pro lidskou reprodukci a embryologii, nekompromisní odmítání nestandardních žádostí o asistovanou reprodukci, jako jsou žádosti dvou žen, osamělé ženy nebo asistované reprodukce v rámci náhradního mateřství, není v souladu s lidsko-právní perspektivou. Je vždy potřeba v konkrétních případech vycházet z vědeckých, nikoli ideologických argumentů.⁹⁴

Zajištění právních rámců a podpory při realizaci surogátního mateřství je dalším návrhem na změnu a specificky souvisí s rodičovstvím gayů.⁹⁵ V České republice je náhradní mateřství chápáno jako jedna z cest při léčení neplodnosti a oficiálně je dostupné pouze pro neplodné heterosexuální páry. Kliniky, které tuto cestu nabízí, uvádí, že samotné surogátní mateřství není zákonem zakázáno, ale trestné by bylo poskytnout náhradní matce finanční obnos za odnošení, porod a předání dítěte k adopci. Náhradní matce mohou být kompenzovány pouze náklady vzniklé s těhotenstvím a porodem. Nicméně oficiálně páry gayů v tuzemsku nemohou využít služeb náhradní matky. Naprosto zde chybí profesionální podpora a právní úprava, která by surogátní mateřství pro páry gayů umožňovala. Také proto většina z nich využívá možnosti náhradního mateřství v zahraničí, zejména v USA kde je tato služba běžná a na vysoké úrovni, ať už po stránce lékařských služeb, tak přístupu ke klientům.⁹⁶

Školení pro pomáhající profese a pedagogický personál by pomohlo k vzájemnému dialogu mezi institucemi a homoparentálními rodinami. Je žádoucí, aby příslušní pracovníci, kteří se setkávají s rodiči a dětmi, měli základní informace o postavení a fungování homoparentálních rodin, aby nedocházelo k necitlivému či diskriminačnímu chování a aby mohla být v případě potřeby poskytnuta rodině či jejím

⁹⁴ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 65.

⁹⁵ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 65.

⁹⁶ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 47-48.

členům kvalifikovaná a na odborných poznatcích postavená pomoc. Vzdělávací materiály pro sociální pracovníky a pracovnice na různých pozicích, pedagogický personál mateřských a základních škol i personál dalších institucí, by měly reflektovat současnou rozmanitost rodinných modelů. Informace o existenci různých podob rodin by měly být běžnou součástí jejich profesní výbavy. Stávající učební materiály jsou převážně v heteronormativní podobě.⁹⁷

Podpora vydávání populárně naučných a dětských knih týkajících se homoparentálních rodin je nutná k nezbytné osvětě. Rodiče, děti i společnost by měli mít přístup k populárně-naučné i dětské literatuře, která zpracovává témata týkající se homoparentálních rodin v různých fázích životního cyklu rodiny. Je potřebné, aby tyto publikace byly financovány z veřejných zdrojů, neboť velikost trhu v České republice neumožňuje komerční publikaci překladů zahraničních titulů.⁹⁸

4.7 Shrnutí

Současné právní klima řadí Českou republiku mezi země, ve kterých jsou oficiální možnosti zakládající gayům a lesbickým ženám příležitost k rodičovství velmi omezené. Navzdory tomuto stavu i u nás žijí děti vychovávané dvěma rodiči stejného pohlaví a dá se říci, že v souladu se zákonem, neboť zákon o registrovaném partnerství v §13, odst. 1 explicitně uvádí, že „existence partnerství není překážkou ve výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěřením jeho dítěte do výchovy“. Zjednodušeně řečeno české právo výchovu dětí stejnopohlavními páry nezakazuje, ale ani nijak nepodporuje.⁹⁹

⁹⁷ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 65.

⁹⁸ KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, s. 65.

⁹⁹ POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 38.

Závěr

Tato bakalářská práce je shrnutím a objasněním problematiky homoparentality. Homoparentální rodiny mají nerovné postavení vůči heterosexuálním rodinám a jsou diskriminovány v mnoha oblastech. Což mimo jiné pramení už z faktu, že registrované partnerství nemá v zásadě téměř žádné právní výhody, kterými disponuje heterosexuální svazek, tedy manželství. Homosexuální páry se sice dočkaly schválení zákona o registrovaném partnerství, ten jim ale bohužel legalizaci rodinného soužití nezaručuje, naopak jim ho komplikuje. Páry gayů a leseb nemají šanci legálně zakládat nové rodiny či formalizovat a legalizovat rodiny již existující. Změny v naší legislativě jsou nutností ať už vzhledem k rostoucímu plánovaných homoparentálních rodin o nebo tlaku Evropské unie.

Ač nebyla homoparentalita v prvopočátcích výběru jako téma pro bakalářskou práci zvažována, konečné rozhodnutí právě pro toto téma je autorkou považováno za dobrou volbu, ať už pro jeho aktuálnost, zajímavost nebo důležitost. Aktuálnost tohoto tématu je v tom, že kolem nás je stále více nestandardních rodinných uspořádání, která fungují a musí se potýkat s předsudky a legislativními překážkami. Zajímavé je jak homoparentální rodiny žijí a dokážou přežít v heterosexuálním světě. Je třeba si uvědomit, že homosexuální menšina si svou sexuální orientaci nevybrala, ale nabyla ji narozením a snaží se žít pouze tak, jak to příroda předurčila.

Argumenty odpůrců opírající se o tradici, náboženství, vliv na vývoj dětí, zdeformování mužského a ženského vzoru v rodině zastírají netoleranci, nedostatek zkušeností s homoparentálními rodinami, nevědomost a neochotu přijmout něco a zabývat se něčím, co se většiny lidí netýká.

Psaní této bakalářské práce doprovázelo několik drobných problémů, ať už to byl nedostatek odborné literatury nebo její nedostupnost z důvodu probíhající rekonstrukce Vědecké knihovny v Českých Budějovicích, ze které byly literární zdroje čerpány. Titul „Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy“ od spisovatelky Veselé a kol., který byl uveden v zadání této práce, nebyl dostupný, a tudíž nemohl být použit. Majoritním zdrojem byly výborné publikace autorek Nedbálkové, Poláškové a Kutálkové a rozhovor s lesbickým párem, který reflektoval postavení homoparentální rodiny v České společnosti.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. GOLOMBOK, S. Modern Families: Parents and Children in New Family Forms. In KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. 70 s. ISBN 978-80-260-9143-1
2. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 398 s. ISBN 80-210-3974-4.
3. KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. 70 s. ISBN 978-80-260-9143-1.
4. LEHR, V. *Queer family values: debunking the myth of the nuclear family*. Philadelphia: Temple University Press, 1999, 212 s. ISBN 1-56639-684-0.
5. MORNINGSTAR, B. Lesbian parents: Understanding developmental pathways. In POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 249 s. ISBN 978-80-210-5013-6.
6. MOŽNÝ, I. *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Brno: Rektorát Univerzity J. E. Purkyně, 1987, 143 s. Číslo 55-043-87.
7. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 251 s. ISBN 80-85850-75-3.
8. NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže, Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha / Brno: Sociologické nakladatelství Slon / Masarykova univerzita, 2011. 119 s. ISBN 978-80-7419-041-4.
9. NOVOTNÁ, V., *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Linde, 2000. 277 s. ISBN 80-86131-72-6.
10. PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2000. 296 s. ISBN 80-7239-039-2.
11. POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 249 s. ISBN 978-80-210-5013-6.
12. SCHAEFFEROVÁ, E. *Co je rodina?* Praha: Návrat domů, 1995. 178 s. ISBN 80-85495-41-4.
13. SOKOLOVÁ, V. Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství. In KUTÁLKOVÁ, P. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015, 70 s. ISBN 978-80-260-9143-1.
14. TASKER, F., & PATTERSON, C. J. Research o gay and lesbian parenting. In POLÁŠKOVÁ, E., *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 249 s. ISBN 978-80-210-5013-6.

Elektronické zdroje

1. HENZLOVÁ, M. *Homoparentalita: Dotazník*. Survio: 2020, [cit. 2020-08-20]. Dostupné na WWW: <https://www.survio.com/survey/d/L5S6L7Y5P0C6S1G7T>
2. KARÁSKOVÁ, I. *Adopce homosexuálními páry podporuje 42 procent Čechů*. [online]. iDNES.cz / ZPRAVODAJSTVÍ, 30. 8. 2012 [cit. 2020-09-22]. Dostupné z WWW: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/adopce-homosexuální-pary-pruzkum.A120829_213219_domaci_brd
3. SLOBODA, Z. *Metodická příručka: Rozmanitostí proti šikaně*. [online]. Praha a Olomouc: Poradna pro občanství, občanská práva a lidská práva, 2010 [cit. 2020-09-12]. Dostupné z WWW: <https://www.nakluky.cz/magazin/item/4907-co-byste-meli-vedet-coming-out/>

Legislativní zdroje

1. ČESKO (ČESKOSLOVENSKO). MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. Sdělení č. 104 ze dne 8. dubna 1991 o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. 1991, částka 22. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>
2. ČESKO. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. Sdělení č. 132 ze dne 28. listopadu 2000 o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí. In *Sbírka mezinárodních smluv, Česká republika*. 2000. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2000-132?text=Evropsk%C3%A1+%C3%BAmluva+o+osvojen%C3%AD+d%C4%9Bt%C3%AD>
3. ČESKO (ČESKOSLOVENSKO). MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. Vyhláška č. 14 ze dne 10. prosince 1973 o Úmluvě o uznání vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem. In *Sbírka zákonů Československé republiky*. 1974, částka 2. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-14?text=%C3%9Amluva+o+uzn%C3%A1n%C3%AD+a+vykonatelnosti+rozho-dnut%C3%AD+o+vy%C5%BEivovac%C3%AD+povinnosti+k+d%C4%9Btem>

4. ČESKO. Ústavní zákon č. 1 ze dne 28. prosince 1992 ústava České republiky. *In Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 1. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>
5. ČESKO. PŘEDSEDNICTVO ČESKÉ NÁRODNÍ RADY. USNESENÍ č. 2, ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. *In Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 1. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>
6. ČESKO. Zákon č. 155 ze dne 4. srpna 1995 o důchodovém pojištění. *In Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 41. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>
7. ČESKO. Zákon č. 428 ze dne 28. prosince 2011, zákon, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o důchodovém spoření a zákona o doplňkovém penzijním spoření. *In Sbírka zákonů České republiky*. 2011, částka 149. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-428>
8. ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 22. března 2012 občanský zákoník. *In Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
9. ČESKO. Zákon č. 115 ze dne 3. dubna 2006 o registrovaném partnerství. *In Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 38. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115>
10. ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 30. prosince 1999 o sociálně právní ochraně dětí. *In Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111 . Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
11. ČESKO. Zákon č. 218 ze dne 31. července 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. *In Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 79 . Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>
12. ČESKO. Zákon č. 372 ze dne 8. prosince 2011 o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. *In Sbírka zákonů České republiky*. 2011, částka 131. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-372>

Ostatní zdroje

Rozhovor s paní Alenou a Petrou, lesbickým párem, ze dne 19. 8. 2020

Seznam grafů a tabulek

Seznam grafů:

Graf 1: Znalost pojmu homoparentalita	19
Graf 2: Souhlas s adopcí dětí stejnopohlavními páry.....	19
Graf 3: Vliv sexuální orientace na vývoj dětí	20
Graf 4: Zrovnoprávnění homoparentálních rodin jako ohrožení současného statusu rodiny	20
Graf 5: Stejná práva pro homosexuální páry jako pro páry heterosexuální.....	20
Graf 6: Aktuálnost tématu homoparentální rodiny	21
Graf 7: Znázornění počtu odpovědí dle věkových kategorií.....	21
Graf 8: Pohlaví respondentů	22
Graf 9: Rodinný stav respondentů.....	22
Graf 10: Počet bezdětných respondentů a respondentů s dětmi.....	23

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Věk respondentů versus počet odpovědí.....	21
Tabulka 2: Souhlas s adopcí a pěstounstvím prostřednictvím stejnopohlavních párů...	23

Přílohy

Příloha I. : Dotazník

Příloha II. : Doprovodný dopis k dotazníku

Příloha I.

Homoparentalita

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku.

1. Věděl(a) jste před tímto dotazníkem, co je homoparentalita?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
 NE

2. Souhlasíte, aby si stejnopohlavní páry mohly adoptovat děti nebo si je brát do pěstounské péče?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
 NE

3. Myslíte si, že sexuální orientace rodičů - osvojitelů má vliv na vývoj dětí a jejich budoucí partnerské vztahy?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
 NE

4. Cítíte zrovnoprávnění homoparentálních rodin s rodinami heterosexuálními jako ohrožení současného statusu rodiny?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
 NE

5. Souhlasíte, aby páry gayů a lesbiček měly stejná rodičovská práva jako heterosexuální páry?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
 NE

6. Myslíte si, že je téma homoparentální rodiny aktuální?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
 NE

7. Váš věk

8. Jste?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- MUŽ
- ŽENA

9. Váš rodinný stav

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- SVOBODNÝ(Á)
- V DANÁ
- ŽENATÝ
- ROZVEDENÝ(Á)
- VDOVA/VDOVEC
- REGISTRované PARTNERSTVÍ

10. Máte děti?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ANO
- NE

Příloha II.

Dobrý den,

mé jméno je Marta Henzlová a dálkově studuji Vysokou školu evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích.

Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku pro mou bakalářskou práci na téma "Homoparentalita a společnost, homoparentalita a právní řád České republiky. Pro vyplnění dotazníku, prosím klikněte na odkaz úplně dole, dotazník je anonymní.

Homoparentalita je rodičovství stejnopohlavních rodin, tedy párů gayů a lesbiček. V současné době česká legislativa neumožňuje adopci ani pěstounskou péči obou partnerů, a to i v případě, že spolu uzavřeli registrované partnerství.

Dostat dítě do pěstounské péče může pouze jeden z partnerů, zatímco u heterosexuálních párů mohou oba manželé. Druhý partner, který nemá dítě v péči na něj nemá žádný zákonný nárok i když dítě vychovává a stará se o něho. V praktickém životě to znamená, že nemůže vystupovat jako zákonný zástupce dítěte ve škole a ostatních institucích, v případě hospitalizace dítěte v nemocnici mu neposkytnou informace o jeho zdravotním stavu, v případě úmrtí partnera mu dítě není svěřeno do péče, atd.

Adoptovat dítě může manželský pár a ve výjimečných případech jednotlivec - jeden z manželů nebo tzv. jiná osoba. Jinou osobou však nemůže být člověk, který vstoupil do registrovaného partnerství.

Ráda bych zmapovala názor české veřejnosti na danou problematiku, k čemuž mi pomůže Vaše vyplnění dotazníku.

Velice děkuji za Váš čas a ochotu.

S pozdravem

Marta Henzlová

<https://www.surveymonkey.com/s/G7T>